

Regeringens proposition

1982/83:8

om blodundersökning i faderskapsmål;

beslutad den 24 juni 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

CARL AXEL PETRI

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att domstol skall kunna förordna om blodundersökning, om det sedan ett faderskap har fastställts genom dom eller erkännande framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat.

I propositionen föreslås vidare att domstol skall kunna förordna om biträde av polis för att en blodundersökning som någon har vägrat att underkasta sig skall komma till stånd.

Lagändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1983.

Propositionens lagförslag**Förslag till****Lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap¹

dels att 2 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 1 a, 1 b och 2 a §§, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse**1 a §*

Sedan ett faderskap har fastställts genom erkännande eller genom dom som har vunnit laga kraft, kan rätten förordna om en sådan undersökning som avses i 1 §, om det först efter erkännandet eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet kan avse den som har fastställts vara far, modern, barnet och den andre mannen.

Har faderskapet fastställts genom erkännande, kan förordnande enligt första stycket meddelas i mål om att erkännandet saknar verkan mot den som har lämnat det. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i målet. Har någon talan inte väckts om att erkännandet saknar verkan, prövas frågan om förordnande enligt första stycket såsom ett ärende enligt lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av den som kan vara part i ett mål om att erkännandet saknar verkan.

Har faderskapet fastställts genom dom som har vunnit laga kraft, prövas frågan om förordnande enligt första stycket såsom ett ärende enligt lagen om handläggning av domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

¹ Lagen omtryckt 1976:620.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Innan förordnande enligt första stycket meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

1 b §

Beslut om förordnande enligt 1 a § i ett ärende som avses i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden får överklagas särskilt genom besvär. Sedan utlåtande över undersökningen har avgetts eller frågan om undersökning har förfallit, får ärendet avskrivas.

Ärenden om förordnande enligt 1 a § tas upp av rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, av den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Finns det inte någon annan behörig domstol, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

2 §

Rätten äger vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 § att med intyg av behörig sakkunnig visa, att för blodundersökning erforderligt blodprov tagits å honom eller att han undergått annan undersökning rörande ärftliga egenskaper varom fråga är. Såvitt angår barn som ej fyllt aderton år, skall föreläggandet givas den som har vårdnaden om barnet.

Rätten kan vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 eller 1 a § att med intyg av behörig sakkunnig visa att sådant blodprov som behövs för blodundersökning har tagits på honom eller henne eller att han eller hon har undergått annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. I fråga om barn som inte har fyllt arton år skall föreläggandet ges barnets vårdnadshavare.

2 a §

Iakttas inte ett föreläggande vid vite enligt 2 §, kan rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna om biträde av polismyndighet för att undersökningen skall komma till stånd.

I fråga om barn som inte har fyllt arton år får förordnande om biträde av polismyndighet meddelas endast om det finns särskilda skäl. Sådant biträde får inte lämnas om det finns risk, som ej är ringa, för att barnet skall ta skada av detta.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Har kostnad för biträde av polismyndighet utgått av allmänna medel, skall den som har varit föremål för biträdet betala tillbaka kostnaden till statsverket. I fråga om barn som inte har fyllt arton år skall betalningsskyldigheten i stället fullgöras av barnets vårdnadshavare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-06-03

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Petri

Lagrådsremiss om blodundersökning i faderskapsmål

1 Inledning

Regler om vem som skall anses vara far till ett barn finns i 1 kap. föräldrabalken. Dessa regler kompletteras av lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap (blodundersökningslagen). Enligt denna lag kan domstol under vissa förutsättningar förordna om blodundersökning eller annan undersökning i faderskapsmål.

Sedan ett faderskap har fastställts genom dom som har vunnit laga kraft, finns det i princip ingen möjlighet att få en domstol att förordna om en ny blodundersökning c. d. Denna möjlighet saknas även i fall då faderskapet har fastställts genom erkännande av faderskapet. Att domstolen inte kan förordna om blodundersökning i ett mål om ogiltigförklaring av ett faderskaps erkännande har berörts av justitiekanslern i ett beslut den 8 juni 1979, som för kännedom har sänts över till justitiedepartementet. Frågan har vidare tagits upp i motioner till 1980/81 års riksmöte (mot. 1980/81:689 och 1193).

En annan fråga som har tilldragit sig uppmärksamhet, bl. a. från domstolshåll, är om det inte bör införas en möjlighet att hämta en person till blodundersökning i fall då det nuvarande tvångsmedlet vite inte är ett tillräckligt medel för att förmå denne att inställa sig till undersökning. Också denna fråga har tagits upp i en motion till 1980/81 års riksmöte (mot. 1980/81:199).

De frågor som sålunda aktualiserats har behandlats i departementspromemorian (Ds Ju 1981:10) Blodundersökning i faderskapsmål. Promemorian har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels promemorian som *bilaga 1*,

dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 2*. Beträffande det närmare innehållet i faderskapsreglerna i föräldrabalken och bestämmelserna i blodundersökningslagen kan hänvisas till promemorian.

I lagstiftningsärendet har samråd skett med justitiedepartementen i de andra nordiska länderna.

2 Allmän motivering

2.1 Blodundersökning sedan ett faderskap har fastställts

2.1.1 Allmänna förutsättningar

Enligt blodundersökningslagen kan en domstol i mål om faderskap förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. Tidigare förekom det att en blodundersökning kompletterades med en s. k. rättsantropologisk undersökning. Värde av de rättsantropologiska undersökningarna har emellertid på senare år ifrågasatts (se bl. a. riksdagens protokoll 1976/77 nr 9 s. 13 f och nr 13 s. 58 ff). Numera företas inte längre sådana undersökningar. I stället kompletteras de gängse blodundersökningarna ibland med s. k. utvidgade rättsgenetiska undersökningar. Även en rättsgenetisk undersökning avser undersökning av blodprov som lämnas av de inblandade parterna. Den omfattar dock fler s. k. genetiska markörsystem än den vanliga blodundersökningen.

Blodundersökningsmetodik har under senare år utvecklats kraftigt. Möjligheten att genom en blodundersökning utesluta någon som felaktigt har utpekats som far är numera mycket stor. Det är därför tänkbart att en del fall där faderskapet grundas på äldre och bristfällig metodik skulle bedömas annorlunda om faderskapet prövas enligt nutida metoder.

Om faderskapet har fastställts genom en dom som har vunnit laga kraft, kan en omprövning av domen komma till stånd endast genom att högsta domstolen beviljar resning i målet. Enligt 58 kap. 1 § första stycket 3 rättegångsbalken kan resning beviljas, om nya omständigheter eller bevis åberopas vilka sannolikt skulle ha lett till en annan utgång i målet. Enbart den omständigheten att vetenskapen rörande blodundersökningar e. d. har gått framåt sedan faderskapet fastställdes genom den tidigare domen torde inte utgöra ett tillräckligt skäl för resning enligt denna bestämmelse (se Beckman-Höglund, Svensk familjerättspraxis, sjätte uppl., s. 101 f). Resning kan däremot beviljas, om den som enligt den tidigare domen är att anse som far kan uteslutas från faderskapet genom en ny blodundersökning. Det finns emellertid inte någon möjlighet att i ett resningsärende få högsta domstolen att förordna om en sådan undersökning (se Beckman-Höglund s. 101 och 116). För att de nya rönen inom blodundersökningsmetodik skall kunna leda till att ett faderskapsavgörande omprövas sedan det har vunnit laga kraft krävs alltså att de inblandade parterna frivilligt underkastar sig en ny blodundersökning.

När det gäller fall då faderskapet har fastställts genom ett erkännande finns det i och för sig inte någon begränsning i möjligheten att få faderskapsfrågan omprövad av domstol. Det hänger samman med att en lika ingående prövning av faderskapet inte har skett när detta grundas på ett erkännande som när faderskapet har fastställts genom dom. Enligt 1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken skall domstolen förklara att erkännandet saknar verkan mot den som har lämnat det, om det senare visar sig att denne inte är far till barnet. Inte heller i ett mål om ogiltigförklaring av ett faderskaps-erkännande kan domstolen emellertid förordna om blodundersökning (se NJA 1977 s. 545).

I departementspromemorian föreslås att domstol skall kunna förordna om blodundersökning, om det sedan faderskapet har fastställts genom en dom eller ett erkännande framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man, som inte tidigare har varit föremål för blodundersökning, har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet skall enligt förslaget kunna avse den som fastställts vara far, modern, barnet och den andre mannen.

Remissinstanserna har överlag ställt sig positiva till att domstolarna ges en möjlighet att förordna om blodundersökning när ett tidigare fastställt faderskap kan sättas i tvivelsmål. Också jag anser att en sådan möjlighet bör införas. Som framhållits i promemorian bör denna möjlighet dock inte vara obegränsad. För att inte relationerna mellan ett barn och den som anses vara dess far skall störas i onödan bör det krävas att någon ny omständighet har inträffat som gör att faderskapet kan ifrågasättas. De fall som har störst praktisk betydelse och där det samtidigt kan synas mest otillfredsställande att det inte går att förordna om ny blodundersökning är att det sedan faderskapet har fastställts framkommer omständigheter som gör det antagligt att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid då barnet kan ha avlats. Däremot bör inte den vetenskapliga utvecklingen beträffande blodundersökningar i sig utgöra ett tillräckligt skäl för ett förordnande om ny undersökning. Genom att möjligheten att förordna om blodundersökning begränsas till fall då det har framkommit uppgifter om en ny man beaktas också ett av de starkaste skälen mot en ändring av de nuvarande reglerna, nämligen att ett barn inte bör riskera att bli faderlöst lång tid efter sin födelse.

Sammanfattningsvis ansluter jag mig till promemorieförslaget när det gäller förutsättningarna för att förordna om blodundersökning sedan faderskapet har fastställts genom dom som har vunnit laga kraft eller genom faderskapserkännande.

2.1.2 Handläggningen

I promemorian föreslås att en begäran om blodundersökning sedan faderskapet har fastställts genom lagakraftvunnen dom eller genom erkän-

nande skall handläggas enligt lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Enligt promemorian får resultatet av undersökningen sedan i förekommande fall läggas till grund för en resningsansökan resp. en talan om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet.

Praktiskt taget alla remissinstanser har godtagit att en begäran om blodundersökning, som görs sedan faderskapet har fastställts genom *lagakraftvunnen dom*, skall handläggas som ett särskilt domstolsärende. Endast hovrätten för Övre Norrland ifrågasätter om det inte är en lämpligare lösning att låta högsta domstolen förordna om blodundersökning i resningsärendet om det finns särskilda skäl för detta.

Som har framhållits i promemorian ter det sig diskutabelt att enbart på detta område införa en möjlighet att förordna om viss bevisning i ett resningsärende. Under remissbehandlingen har rättegångsutredningen förklarat att den senare kan komma in på mera allmänna frågor om bevisning i resningsärenden. Resultatet av dessa överväganden bör inte nu föregripas. Som också rättegångsutredningen har förordat bör man därför i detta sammanhang stanna för den lösning av handlägningsfrågan som promemoriaförläget innebär.

När det därefter gäller handläggningen av en begäran om blodundersökning sedan faderskapet har fastställts genom *erkännande* har flera remissinstanser ansett att det bör vara möjligt att framställa en sådan begäran inte bara i ett fristående domstolsärende utan även i ett mål om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet. Enligt hovrätten för Övre Norrland talar övervägande skäl för att domstol skall kunna förordna om blodundersökning endast i sådana mål. Också några andra remissinstanser, bl. a. rättegångsutredningen, framhåller att det finns en risk för dubbla processer, om en begäran om blodundersökning kan handläggas i ett domstolsärende samtidigt som talan kan väckas om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet.

Jag delar remissinstansernas uppfattning att det inte minst av praktiska skäl är lämpligt att en begäran om blodundersökning som framställs sedan talan har väckts om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande prövas i det målet och inte i ett fristående domstolsärende. Det kan dock tänkas att någon först vill få till stånd en blodundersökning för att därefter kunna ta ställning till om en talan skall föras om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet. Enligt min mening bör det inte finnas något hinder mot att frågan om blodundersökning i ett sådant fall prövas separat i ett domstolsärende, på samma sätt som jag nyss har förordat för de fall då faderskapet har fastställts genom en lagakraftvunnen dom. Det kan tilläggas att en sådan ordning inte innebär att själva faderskapsfrågan kan bli föremål för dubbla processer.

Sammanfattningsvis förordar jag att domstolarna skall, under de förutsättningar som har angetts i föregående avsnitt, kunna förordna om blodundersökning i mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande eller, om någon sådan talan inte har väckts, i ett särskilt domstolsärende.

2.2 Tvångsmedel enligt blodundersökningslagen

I faderskapsmål förekommer ofta långa handläggningstider. Delvis beror detta på att förfarandet med att ta blodprov och att analysera proven med nödvändighet tar en viss tid i anspråk. I många fall förlängs emellertid handläggningstiden i onödan av att någon som är skyldig att lämna blodprov inte iakttar denna skyldighet eller gör det först efter flera förelägganden. Särskilt gäller detta när det efter en blodprovstagning är aktuellt att ta nya blodprov. Att sådana dröjsmål är en olägenhet är uppenbart och har även vid olika tillfällen understrukits från domstolshåll.

Den enda möjlighet som f. n. står domstolarna till buds för att förmå någon att lämna blodprov enligt blodundersökningslagen är att utfärda vitesförelägganden. Även om vitet redan från början sätts ganska högt och därefter höjs undan för undan har denna sanktion inte alltid önskvärd effekt. Detta kan delvis förklaras av att de ekonomiska förhållandena beträffande den som har förelagts vite är sådana att vitet aldrig kan drivas in. Den avlägsna möjligheten att förvandla det utdömda vitet till fängelse har knappast någon betydelse i sammanhanget.

Mot denna bakgrund föreslås i promemorian att domstol skall kunna förordna att den som trots ett tidigare vitesföreläggande inte har inställt sig till en blodundersökning skall hämtas till undersökningen genom polisens försorg. I promemorian diskuteras även om en möjlighet bör införas att genomföra själva blodprovstagningen under tvång. Denna tanke avvisas emellertid i promemorian med hänvisning till den enskildes rätt till kroppslig integritet.

Remissinstanserna har allmänt tillstyrkt att det införs en möjlighet att hämta den som inte frivilligt inställer sig till en blodundersökning. Några remissinstanser anser att det även bör vara möjligt att genomföra själva blodprovstagningen under tvång. Sålunda framhåller Sveriges advokatsamfund att det kan föreligga situationer där hänsynen till den enskildes integritet bör vika för ett barns rätt att få faderskapet fastställt, exempelvis då flera tänkbara fäder finns och en av dem varken genom vite eller hämtning kan förmås att lämna blodprov. Vidare anför rättegångsutredningen att hämtning, liksom en oriktig faderskapsdom, allmänt sett torde vara mera ingripande i den personliga integriteten än ett tvångsmässigt genomförande av blodprovstagningen.

Enligt min mening är det uppenbart att det behövs ett mera effektivt tvångsmedel än vitesföreläggande för att säkerställa att en blodundersökning som domstol har förordnat om äger rum. Liksom remissinstanserna anser jag därför att det bör vara möjligt att med biträde av polis hämta den som inte frivilligt inställer sig till blodundersökningen. Till frågan om hämtning av barn återkommer jag strax.

F. n. medger inte rättegångsbalken andra tvångsmedel mot parter i tvistemål än vite och hämtning. Det finns alltså inget tvångsmedel som kan

användas för genomförandet av själva blodprovstagningen. Som hovrätten för Övre Norrland har påpekat under remissbehandlingen torde det även bli sällsynt att den som har hämtats till en blodundersökning framhärdar i sin vägran att medverka till själva blodprovstagningen. Om en sådan undantagssituation likväl uppkommer bör dock intresset av att faderskapet till ett barn utreds tillmätas större vikt än kravet på kroppslig integritet för den berörde. Liksom när det gäller blodprovstagning på någon som är misstänkt för rattfylleri eller rattonykterhet bör det därför vara möjligt att få biträde av polis för att få själva blodprovstagningen utförd.

Enligt promemorian skall även barn under 18 år kunna hämtas till en blodundersökning, när barnets vårdnadshavare inte iakttar ett vitesföreläggande beträffande barnet. I promemorian sägs dock att hämtning av barn bör komma i fråga endast i undantagsfall och att hämtningen givetvis bör utföras på ett sätt som är så skonsamt för barnet som är möjligt. Vid hämtningen kan det enligt promemorian vara lämpligt att någon representant för barnavården är närvarande. Promemorian innehåller dock inte några särskilda bestämmelser om förfarandet vid hämtning av barn.

Under remissbehandlingen har rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen framhållit att de rekommendationer om förfarandet vid hämtning av barn som har gjorts i promemorian bör framgå uttryckligen av lagtexten. Detta påpekas även av utredningen om barnens rätt, som emellertid över huvud taget är tveksam till om barn skall kunna hämtas genom polis.

För egen del kan jag förstå att en möjlighet att genom polisens försorg hämta barn till en blodundersökning kan väcka betänkligheter. Som socialstyrelsen och utredningen om barnens rätt har framhållit finns det risker för att barnet – även om hämtningen sker med all tillbörlig försiktighet – tar skada av upplevelserna i samband med denna. Det naturliga är därför att i första hand de sociala myndigheterna i enlighet med sitt allmänna ansvar för barn söker åstadkomma att barnet frivilligt inställs till blodprovstagningen.

Liksom utredningen om barnens rätt håller jag det för sannolikt att de flesta fall där vårdnadshavaren motsätter sig att barnet inställer sig till en blodundersökning kan lösas på detta sätt i samverkan med de sociala myndigheterna. Om alla sådana försök visar sig resultatlösa, bör domstol som en yttersta möjlighet kunna förordna att barnet hämtas genom polisens försorg. Polisbiträde bör dock inte få lämnas, om det finns risk, som ej är ringa, för att barnet skall ta skada. Även vid hämtning genom polisens försorg bör de sociala myndigheterna medverka.

Sammanfattningsvis anser jag att, om någon inte iakttar ett vitesföreläggande om blodundersökning, domstol skall kunna förordna om biträde av polis för att undersökningen skall kunna komma till stånd men att när det gäller barn under 18 år sådant biträde bör komma i fråga endast som en yttersta utväg och bara under förutsättning att barnet inte tar skada av detta.

2.3 Övriga frågor

Några remissinstanser har diskuterat om inte en man, som vill bli förklarad som far till ett barn, bör ha möjlighet att begära blodundersökning för att få sitt faderskap prövat. Detta spörsmål hänger emellertid samman med den mera allmänna frågan om rätten för en man att själv föra talan om att han är far till ett barn. En sådan möjlighet finns inte f. n., och jag är inte beredd att ta upp frågan i detta sammanhang.

Socialstyrelsen och statens rättskemiska laboratorium har berört frågan om en skyldighet bör införas även för vissa anhöriga till parterna i ett faderskapsmål att underkasta sig blodundersökning. Denna fråga behandlades i samband med 1969 års ändringar av reglerna om fastställande av faderskap till barn (prop. 1969:124 s. 89). Därvid uttalades att det från principiell ståndpunkt var betänkligt att införa en undersökningsplikt för personer som inte alls var inblandade i faderskapsmålet. Vidare ansågs en sådan undersökningsplikt kunna få betydelse bara i ett mycket begränsat antal fall. De skäl som sålunda anfördes mot en utvidgning av undersökningsplikten är enligt min mening fortfarande beaktansvärda. Jag vill därför inte föreslå att kretsen av undersökningspliktiga utvidgas till vissa anhöriga till parterna i ett faderskapsmål.

Socialstyrelsen har slutligen tagit upp frågan vilka internationellträttsliga verkningar som de nya reglerna om blodundersökning kan få. Jag vill därför erinra om att utredningen (Ju 1979:10) om internationella faderskapsfrågor har till uppgift att få till stånd en mera allmän reglering av de internationellt privat- och processrättsliga frågorna rörande faderskap till barn. Dessa överväganden kan givetvis få betydelse för den fråga som socialstyrelsen nu har berört. Jag finner därför inte anledning att i detta sammanhang gå närmare in på denna fråga.

2.4 Ikraftträdande

De förordade lagändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1983. De nya reglerna bör kunna tillämpas även i fall då faderskapet har fastställts före ikraftträdandet.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats ett förslag till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.¹

¹ Bilagan har uteslutits här. Förslaget är likalydande med det som är fogat till propositionen.

4 Specialmotivering

1 a §

Sedan ett faderskap har fastställts genom erkännande eller genom dom som har vunnit laga kraft, kan rätten förordna om en sådan undersökning som avses i 1 §, om det först efter erkännandet eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet kan avse den som har fastställts vara far, modern, barnet och den andre mannen.

Har faderskapet fastställts genom erkännande, kan förordnande enligt första stycket meddelas i mål om att erkännandet saknar verkan mot den som har lämnat det. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i målet. Har någon talan inte väckts om att erkännandet saknar verkan, provas frågan om förordnande enligt första stycket såsom ett ärende enligt lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av den som kan vara part i ett mål om att erkännandet saknar verkan.

Har faderskapet fastställts genom dom som har vunnit laga kraft, provas frågan om förordnande enligt första stycket såsom ett ärende enligt lagen om handläggning av domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

Innan förordnande enligt första stycket meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

Paragrafen, som är ny, innebär att domstolen kan förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper även sedan ett faderskap har fastställts enligt 1 kap. 3 § föräldrabalken genom erkännande eller lagakraftvunnen dom.

Första stycket. En förutsättning för förordnande om en sådan undersökning som avses i 1 § är att det först efter erkännandet eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att modern har haft samlag under konceptionstiden med någon annan man än den som har ansetts som barnets far. Det krävs alltså att den som åberopar de nya omständigheterna inte har känt till dem tidigare. I praktiken torde det i första hand bli fråga om den som har fastställts vara far. Även barnet kan emellertid ha intresse av ett förordnande om blodundersökning som avses i 1 §.

Under remissbehandlingen har socialstyrelsen framhållit att det kan finnas fall där socialnämnden innan faderskapet fastställdes har haft kännedom om en annan man men där nämnden inte har funnit anledning att närmare pröva dennes faderskap. Socialstyrelsen menar att det i dessa fall borde vara möjligt att förordna om undersökning, om nämnden senare gör en annan värdering av omständigheterna. Att nämnden av olika skäl ändrar sin bedömning av de föreliggande omständigheterna bör emellertid inte i och för sig utgöra grund för ett sådant förordnande. En annan sak är att detta kan bli aktuellt, om den som begär undersökningen inte tidigare har känt till dessa omständigheter.

Förordnandet kan avse den som har fastställts vara far, modern, barnet

och den andre mannen. Statens rättskemiska laboratorium har under remissbehandlingen framhållit att det någon enstaka gång kan vara av betydelse att även utföra ny blodundersökning på de män utöver fadern som tidigare har blivit blodundersökta. Med hänsyn bl. a. till den rättsosäkerhet för tidigare uteslutna män som en möjlighet att undersöka dem på nytt skulle medföra, bör en sådan möjlighet dock inte införas.

Andra stycket. Har talan om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande enligt 1 kap. 4 § föräldrabalken redan väckts, kan förordnande om blodundersökning e. d. meddelas endast i det målet. En undersökning kan emellertid begäras även innan en sådan talan har väckts. Denna begäran prövas då i ett fristående ärende enligt lagen om handläggning av domstolsärenden. Med hänsyn till utfallet av undersökningen får sedan avgöras om talan skall föras om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet.

Frågan om vem som kan vara part i ett mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande har inte reglerats i föräldrabalken. Den frågan, och därmed också frågan om vem som kan framställa begäran enligt förevarande stycke, får alltså avgöras med ledning av allmänna principer.

Socialnämnden har inte någon självständig rätt att ansöka om förordnande om blodundersökning eller annan undersökning enligt andra stycket. Emellertid ligger det i socialnämndens allmänna skyldigheter att se till att ett barn får rätt far (jfr 2 kap. 6 § föräldrabalken). Skulle det efter det att faderskapet blivit fastställt komma till nämndens kännedom att en man som inte tidigare har varit föremål för blodundersökning eller annan undersökning har haft samlag med modern under konceptionstiden, kan nämnden verka för att parterna frivilligt genomgår en sådan undersökning. Går inte detta, får nämnden söka förmå någon av parterna – eller en god man för barnet, om sådan har förordnats – att ansöka om denna undersökning. Nämndens aktivitet får dock vara beroende av hur starkt intresset av att erhålla en undersökning kan vara i det särskilda fallet. Om barnet är vuxet har nämnden ingen rätt att verka i ärendet.

Tredje stycket. Sedan faderskapet har fastställts genom dom som har vunnit laga kraft, kan blodundersökning e. d. begäras endast i ett särskilt domstolsärende av någon av parterna i det tidigare målet. Visar resultatet av undersökningen att målet sannolikt skulle ha fått en annan utgång om detta resultat hade förelegat innan målet avgjordes, kan resning beviljas enligt 58 kap. 1 § första stycket 3 rättegångsbalken. Den tid inom vilken ansökan om resning skall göras i detta fall enligt 58 kap. 4 § rättegångsbalken torde böra räknas från det att sökanden fick kännedom om innehållet i utlåtandet över undersökningen.

Fjärde stycket. Bestämmelsen motsvarar vad som f. n. gäller enligt 1 § andra stycket. Om frågan om undersökning handläggs som ett ärende och det

är tvistigt huruvida modern under konceptionstiden har haft samlag med någon ytterligare man, kan detta behöva utredas närmare vid en muntlig förhandling enligt 4 § lagen om handläggning av domstolsärenden.

1 b §

Beslut om förordnande enligt 1 a § i ett ärende som avses i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden får överklagas särskilt genom besvär. Sedan utlåtande över undersökningen har avgetts eller frågan om undersökning har förfallit, får ärendet avskrivas.

Ärenden om förordnande enligt 1 a § tas upp av rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, av den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Finns det inte någon annan behörig domstol, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

Paragrafen, som är ny, innehåller vissa processuella regler för det fall att frågan om undersökning handläggs som ett ärende.

Första stycket. Till skillnad från vad som gäller beträffande ett beslut om blodundersökning i ett mål får domstolens beslut om undersökning i ett domstolsärende alltid överklagas särskilt. Överklagandet sker genom besvär.

Från processuell synpunkt kan det ifrågasättas om inte ett ärende om blodundersökning borde anses avslutat i och med att domstolen antingen har förordnat om undersökning eller har avslagit ansökningen. Frågan om utdömande av ett förelagt vite skulle med detta synsätt få handläggas i särskild ordning. Det synes emellertid vara naturligare att anse ärendet vara avslutat först när ett utlåtande över undersökningen föreligger eller frågan om undersökning eljest har förfallit. Bestämmelsen i första meningen utgår därför från detta synsätt.

Även när ett utlåtande har kommit in bör det vara möjligt för domstolen att i samma ärende ta upp frågan om ett nytt förordnande om blodundersökning. Detta kan bli aktuellt när sökanden begär att en utvidgad rättsgenetisk undersökning skall göras. Det skulle i dessa fall vara en onödig omgång om frågan måste prövas i ett nytt ärende.

Domstolens slutliga beslut innebär att ärendet avskrivas. I samband med ett sådant avskrivningsbeslut får domstolen även besluta om rättegångskostnaderna, däri inbegripet kostnaderna för själva undersökningen. Enligt 3 § andra stycket blodundersökningslagen gäller beträffande parts kostnader vad som föreskrivs om rättegångskostnader. Med "part" bör i detta sammanhang likställas den som har ansökt om undersökningen och hans eller hennes motparter i ärendet.

De rättegångskostnadsbestämmelser som blir tillämpliga är de som finns i 18 kap. rättegångsbalken. Ärendet får anses röra ett sådant rättsförhållande som parterna inte kan disponera över (se NJA 1975 s. 16), vilket bl. a.

medför att reglerna om kvittning i 18 kap. 2 § rättegångsbalken kan tillämpas (jfr NJA 1976 s. 556 och 1977 s. 495).

Under remissbehandlingen har en remissinstans vänt sig mot möjligheten att kvitta rättegångskostnaderna i fall då en begäran om blodundersökning avslås. Enligt denna remissinstans bör huvudregeln vara att den som blir tvingad att genomgå blodundersökning utan fog bör ha ersättning för sina kostnader. Med anledning av detta kan framhållas att det förhållandet att 18 kap. 2 § rättegångsbalken kan tillämpas inte utesluter tillämpningen av övriga regler i 18 kap. Huvudregeln är alltså den som anges i 18 kap. 1 §, dvs. att den som förlorar målet skall betala motpartens kostnader. Domstolarna torde därför vanligen komma att förplikta sökanden att betala motpartens kostnader, om ansökningen avslås. Liksom när det gäller mål om förklaring att en viss man inte är far får domstolen avgöra kostnadsfrågan med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Några remissinstanser har berört frågan om rättens sammansättning vid handläggningen av ärendet. Om frågan om blodundersökning är tvistig, skall domstolen enligt 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden bestå av minst tre och högst fyra juristdomare. Är ärendet inte tvistigt eller är det endast fråga om förberedande åtgärder, såsom utfärdande av föreläggande eller kallelser, är domstolen domför med en domare. Detta gör att en tingsnotarie med minst ett och ett halvt års tjänstgöring i och för sig är behörig i dessa fall enligt 19 § första stycket 15 tingsrättsinstruktionen (1979:572). Enligt 19 § andra stycket i denna instruktion får emellertid en tingsnotarie inte förordnas att handlägga ett ärende som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller vars avgörande av annan orsak kräver särskild erfarenhet. Ett ärende om blodundersökning får anses kräva sådan särskild erfarenhet, även om ärendet inte innehåller några motstridiga intressen i sig.

Under remissbehandlingen har från något håll ifrågasatts om inte domstolen i ett domstolsärende om blodundersökning borde bestå av ordförande och nämnd, på samma sätt som vid avgöranden i faderskapsmål. Det är emellertid inte faderskapsfrågan som avgörs i ärendet utan endast frågan om det finns grund för att förordna om blodundersökning. I faderskapsmålen avgörs denna fråga i de flesta fall under förberedelsen av en domare ensam. Anledning saknas att för ärenden om sådan undersökning föreskriva att nämnd skall delta i avgörandet.

Andra stycket. Forumbestämmelserna i förevarande stycke har utformats efter mönster av 3 kap. 3 § föräldrabalken.

2 §

Rätten kan vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 eller 1 a § att med intyg av behörig sakkunnig visa att *sådant* blodprov som *behövs* för blodundersökning har tagits på honom eller henne eller att han eller hon

har undergått annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. I fråga om barn som inte har fyllt arton år skall föreläggandet ges barnets vårdnadshavare.

I paragrafen har en hänvisning tagits in till 1 a §. Dessutom har paragrafen ändrats rent redaktionellt.

2 a §

Iakttas inte ett föreläggande vid vite enligt 2 §, kan rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna om biträde av polismyndighet för att undersökningen skall komma till stånd.

I fråga om barn som inte har fyllt arton år får förordnande om biträde av polismyndighet meddelas endast om det finns särskilda skäl. Sådant biträde får inte lämnas om det finns risk, som ej är ringa, för att barnet skall ta skada av detta.

Har kostnad för biträde av polismyndighet utgått av allmänna medel, skall den som har varit föremål för biträdet betala tillbaka kostnaden till statsverket. I fråga om barn som inte har fyllt arton år skall betalningsskyldigheten i stället fullgöras av barnets vårdnadshavare.

Genom paragrafen, som är ny, har domstolen getts möjlighet att förordna om biträde av polis, när någon inte låter ta blodprov eller inte underkastar sig någon annan undersökning.

Första stycket. I betänkandet (SOU 1979:6) Polisen (s. 156–159) framhålls att polishjälp i fall som här avses bör lämnas endast när uppgiften inte kan lösas på annat sätt (jfr prop. 1980/81:13 s. 40–41). Bestämmelsen i förevarande stycke bygger på samma synsätt genom att domstolen inte får förordna om polisbiträde redan i samband med förordnandet om blodundersökning. Det kan visserligen tänkas fall då det finns anledning att anta att den som är skyldig att lämna blodprov inte bryr sig om ett vitesföreläggande. Den berörde bör emellertid alltid ha fått tillfälle att frivilligt efterkomma föreläggandet. Först när det visar sig att föreläggandet inte har iakttagits får polisbiträde övervägas.

Det biträde av polismyndighet som främst kommer i fråga är att den förelagde hämtas till provtagningen eller undersökningen. I undantagsfall kan det även bli fråga om att framtvinga själva provtagningen m. m. Den blodprovstagning det är fråga om kan i sådant fall jämföras med den blodprovstagning som enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken får ske vid kroppsbesiktning. I enlighet med vad som föreskrivs i 24 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken bör polismyndigheten för att provtagningen skall komma till stånd kunna använda det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt.

Andra stycket. Som har framhållits i den allmänna motiveringen är det naturliga, när en blodprovstagning eller annan undersökning gäller barn under 18 år, att i första hand de sociala myndigheterna i enlighet med sitt

allmänna ansvar för barn söker åstadkomma att barnet frivilligt inställs till provtagningen eller undersökningen. Först när dessa försök inte leder någon vart bör domstolen ta ställning till om polishjälp är nödvändig. Detta överensstämmer med polisutredningens synsätt att polishjälp bör användas endast när uppgiften inte kan lösas på annat sätt.

Allmänt kan sägas att domstolen får göra en avvägning mellan intresset att blodundersökningen genomförs och önskemålet att barnet inte far illa av att hämtas genom polis till en undersökning eller av att blodprov tas under tvång. Domstolen bör samråda med de sociala myndigheterna innan förordnande meddelas om biträde av polis när det gäller barn under arton år. Vidare bör läkarutlåtande inhämtas i de fall detta kan vara nödvändigt för att bedöma om barnet far illa av sådant biträde.

Innan domstolen förordnar om biträde av polis torde kontakt få tas med den läkare eller institution eller sakkunnige som skall företa den aktuella undersökningen för att man skall bestämma en lämplig tid. Protokollet med förordnandet om polisbiträde kan sedan översändas till polisen med uppgift om tid och inställelseplats.

Även om domstolen inte har funnit något hinder mot att förordna om polisbiträde beträffande ett barn under 18 år, får polismyndigheten inte lämna sådant biträde om det finns risk, som ej är ringa, för att barnet skall ta skada av att hämtas till undersökningen eller av att tvingas att undergå denna. I första hand torde det röra sig om ett tillfälligt hinder, t. ex. att barnet är sjukt. Att det inte finns något varaktigt hinder mot hämtningen eller undersökningen bör ha prövats av domstolen innan förordnande meddelas om polisbiträdet.

I kravet på att polisbiträde inte får lämnas, om barnet kan ta skada av detta, ligger att biträdet skall lämnas på ett så skonsamt sätt som möjligt (jfr prop. 1967:138 s. 61 f). I regel bör polismyndigheten varsko de berörda när förrättningen skall ske. Förrättningen bör vidare genomföras så att den inte väcker uppteend. Att någon representant för de sociala myndigheterna såvitt möjligt är närvarande torde följa av deras allmänna skyldighet när det gäller omsorgen om barn (jfr 21 kap. 8 § föräldrabalken). Polismyndigheten bör därför underrätta även dessa myndigheter om den aktuella förrättningen. Polismyndigheten får bedöma om någon i övrigt bör vara med om förrättningen för att den skall bli så skonsam som möjligt. Det kan exempelvis bli fråga om att begära biträde av läkare. Det är inte heller något som hindrar att polisen i första hand låter exempelvis representanter för de sociala myndigheterna ta direktkontakt med barnet och dess vårdnadshavare medan polisen avvaktar tills vidare.

Tredje stycket. Bestämmelsen överensstämmer med allmänna principer om återbetalning till statsverket av kostnader som någon orsakar det allmänna genom att inte fullgöra en skyldighet.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1982-06-08

Närvarande: f. d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Delin, justitierådet Bengtsson.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 3 juni 1982 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Petri beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Håkansson.

Förslaget föranleder följande yttrande:

1 a §

Lagrådet:

Förordnande med stöd av paragrafen skall enligt lagtexten kunna meddelas, om det efter faderskapserkännandet eller domen framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att modern haft samlag med någon annan man under konceptionstiden. Enligt vad som sägs i specialmotiveringen till paragrafen skulle detta innebära, att den som återoppar de nya omständigheterna inte får ha känt till dem tidigare – tydligen före erkännandet eller domen. Uttalandet kan ge anledning till tvekan bl. a. i vissa fall där man från barnets sida vill angripa ett faderskap som fastställts genom dom. Av motiven synes framgå att socialnämnden inte skall kunna utverka ett förordnande, när nämnden innan faderskapet fastställdes känt till den andre mannen. Rimligen bör detta gälla även om ledamöter och tjänstemän nu är andra än tidigare. Vad angår ansökan av barnet, kunde det naturliga synas vara att tillräkna barnet kännedom hos dess vårdnadshavare, något som i allmänhet skulle omöjliggöra talan i fall då modern har vårdnaden. Man får dock utgå från att när barnet uppnått sådan ålder, att det självt får föra talan i faderskapsmål, det också kan få till stånd ett förordnande enligt paragrafen oavsett vad det tidigare kan ha fått vetskap om. Vidare torde förordnande dessförinnan kunna utverkas av särskilt förordnad förmyndare för barnet, under förutsättning att denne inte såsom förmyndare haft sådan kännedom som avses i paragrafen. Detsamma bör gälla god man för barnet. Modern lär däremot inte på barnets vägnar kunna begära ett förordnande, om inte alldeles speciella omständigheter föreligger. – Vad angår talan om ogiltigförklaring av faderskapserkännande, framstår

det som tveksamt om faderns arvingar kan föra talan härom (jfr Walin, Föräldrabalken, 3 uppl. 1979 s. 38). I den mån detta kan ske, bör emellertid arvingarna tillräknas vetskap hos fadern, ifall de begär förordnande enligt paragrafen. Om barnet för talan om ogiltigförklaring torde liknande synpunkter kunna anläggas som då det gäller faderskap fastställt genom dom.

2 a §

Bengtsson anför för sin del: Att tvångsvis genomföra blodundersökning av barn torde inte så ofta bli aktuellt; jag utgår då från att i bestämmelsen med "barn" inte avses underårig moder eller underårig utpekad fader. Av liknande skäl som utredningen om barnens rätt har utvecklat i sitt remissyttrande anser jag emellertid hämtning av barn genom polis så långt möjligt böra undvikas i blodundersökningsärenden. En förutsättning för att undersökning skall genomföras med polisbiträde bör i alla händelser vara att det står klart att någon skada inte kan befaras för barnet. Här är det i regel mindre angeläget med en snar verkställighet än då det gäller beslut om vårdnad eller umgängesrätt (jfr 21 kap. 5 och 8 §§ föräldrabalken), och det finns ännu mindre skäl att godta några risker för barnets del. Även om det remitterade förslaget bygger på samma uppfattning, framträder denna knappast tillräckligt tydligt vare sig i paragrafens ordalag eller i motiven. Enligt min mening bör man utbyta uttrycket "särskilda skäl" i paragrafens andra stycke mot "synnerliga skäl" för att bättre markera, att hämtning får beslutas endast i sällsynta undantagsfall. – På samma grunder förordar jag att i styckets andra mening orden "som ej är ringa" utgår. Den föreslagna formuleringen kan leda till att risker bagatelliseras på ett sätt som någon gång kan bli olyckligt för barnet. Det torde ändå vara uppenbart att man i sammanhanget inte skall beakta helt opraktiska skademöjligheter.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-06-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Petri

Proposition om blodundersökning i faderskapsmål

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

1 a §

Vad lagrådet har anfört i anslutning till denna paragraf kan jag instämma i.

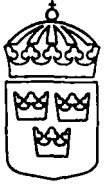
2 a §

Som en ledamot av lagrådet har framhållit bör polisbiträde som gäller barn kunna beslutas endast i sällsynta undantagsfall. Detta framgår dock enligt min mening tillräckligt tydligt av det krav på "särskilda skäl" för ett sådant beslut som har ställts upp i andra stycket första meningen i det remitterade förslaget. Det är alltså enligt min mening inte nödvändigt att byta ut detta uttryck mot orden "synnerliga skäl". Jag är inte heller beredd att – som samme ledamot av lagrådet har förordat – låta orden "som ej är ringa" i andra stycket andra meningen utgå (jfr 21 kap. 5 § andra stycket föräldrabalken).

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 3 juni 1982.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

JUSTITIE-
DEPARTEMENTET

BLODUNDERSÖKNING I FADERSKAPSMÅL

Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås att domstol skall kunna förordna om blodundersökning, om det sedan ett faderskap har fastställts genom en dom eller ett erkännande framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat.

I promemorian föreslås vidare att domstol skall kunna förordna att den som trots ett tidigare föreläggande inte har inställt sig till en blodundersökning skall kunna hämtas till undersökningen genom polisens försorg.

Förslagen avses träda i kraft den 1 januari 1982.

Förslag tillLag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m.vid utredning av faderskap

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

1 §

I mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken kan rätten, där det yrkas av part eller eljest finnes erforderligt, förordna att blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper, som kan ske utan nämnvärt men, skall äga rum med avseende på modern och barnet samt, såvitt angår mål om förklaring att viss man ej är fader, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, man mot vilken talan föres. Förekommer anledning till antagande att annan haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, får förordnande om undersökning avse jämväl honom.

Föreslagen lydelse

I mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken kan rätten på yrkande av någon part eller annars när det är behövt förordna om blodundersökning eller någon annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet om undersökning kan avse modern och barnet samt, i mål om förklaring att viss man ej är fader, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, den man eller de män som talan förs mot. Förekommer anledning till antagande att någon annan man har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, kan förordnandet avse även denne.

Sedan ett faderskap har fastställts genom dom som har vunnit laga kraft eller genom erkännande av faderska-

¹ Lagen omtryckt 1976:620.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

pet kan rätten på ansökan av fa-
dern, modern eller barnet förord-
na om sådan undersökning som av-
ses i första stycket, om det efter
domen eller erkännandet har fram-
kommit omständigheter som ger an-
ledning till antagande att någon
annan man, som inte tidigare har
varit föremål för sådan undersök-
ning, har haft samlag med modern
under tid då barnet kan vara avlat.
Förordnandet kan avse fadern, mo-
dern, barnet och den andre mannen.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

2 §

Rätten äger vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 § och med intyg av behörig sakkunnig visa, att för-
blodundersökning erforderligt
blodprov tagits å honom eller
 att han undergått annan under-
 sökning rörande ärftliga egen-
 skaper varom fråga är. Såvitt
angår barn som ej fyllt aderton
år, skall föreläggandet givas
den som har vårdnaden om barnet.

Rätten kan vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 § eller, om förordnandet
avser ett barn som inte har fyllt
arton år, barnets vårdnadshavare
 att med intyg av behörig sakkunnig visa att sådant blodprov som be-
hövs för blodundersökning har ta-
gits på honom eller henne eller
 att han eller hon har undergått
någon annan undersökning rörande
ärftliga egenskaper.

Om den som avses med förordnandet
inte inställer sig till undersök-
ningen efter ett föreläggande vid

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

vite, kan rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna att han eller hon skall hämtas till undersökningen. Har kostnad för hämtningen utgått av allmänna medel, skall den som har hämtats eller, när det är ett barn som inte har fyllt arton år, barnets vårdnadshavare betala tillbaka denna kostnad.

3 §

Den som, efter anmodan av part eller enligt rättens förordnande, inställer sig för undersökning som avses i denna lag är, om han ej själv är part i målet, berättigad till ersättning och förskott efter enahanda grunder och i samma ordning som stadgas beträffande vittnes inställelse vid rätten.

Den som, efter anmodan av part eller enligt rättens förordnande, inställer sig för undersökning som avses i denna lag är, om han eller hon ej själv är part i målet, berättigad till ersättning och förskott efter enahanda grunder och i samma ordning som stadgas beträffande vittnes inställelse vid rätten.

Om parts kostnad gäller vad om rättegångskostnad är föreskrivet. Att viss kostnad är att anse såsom rättshjälpskostnad för part som åtnjuter allmän rätts hjälp följer av rättshjälpslagen (1972:429).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

1 INLEDNING

Regler om vem som skall anses vara far till ett barn finns i 1 kap. föräldrabalken. I 2 och 3 kap. samma balk finns bestämmelser om barnavårdsnämndens medverkan vid fastställande av faderskap och om rättegången i mål om faderskap. Faderskapsreglerna i föräldrabalken kompletteras av lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap (blodundersökningslagen). Enligt denna lag kan domstol under vissa förutsättningar förordna om blodundersökning eller annan undersökning i faderskapsmål.

Den vetenskapliga utvecklingen har medfört större möjligheter än tidigare att genom blodundersökning utesluta någon som felaktigt har utpekats som fader. Sedan ett faderskap har fastställts genom en dom som har vunnit laga kraft, finns det emellertid i princip ingen möjlighet att få en domstol att förordna om en ny blodundersökning e.d. Denna möjlighet saknas även i fall då faderskapet har fastställts genom ett erkännande av faderskapet (se NJA 1977 s. 545). Att domstolen inte kan förordna om blodundersökning i ett mål om ogiltigförklaring av faderskapserkännande har be-
rörts av justitiekanslern i ett beslut den 8 juni 1979, som för kännedom översänts till justitiedepartementet. Frågan har vidare tagits upp i motioner till 1980/81 års riksmöte (mot. 1980/81:689 och 1193).

En annan fråga som har tilldragit sig uppmärksamhet, bl.a. från domstolshåll, är om det inte bör införas en möjlighet att hämta en person till blodundersökning i fall då det nuvarande tvångsmedlet vite inte är ett tillräckligt medel för att förmå denne att inställa sig till undersökningen. Också denna fråga har tagits upp i en motion till 1980/81 års riksmöte (mot. 1980/81:199).

De frågor som sålunda har aktualiserats behandlas i denna promemoria.

2 GÄLLANDE RÄTT

I 1 kap. föräldrabalken finns regler om vem som skall anses som far till ett barn. Var modern gift när barnet föddes anses mannen i äktenskapet som barnets far (1 §). Domstolen kan dock i vissa fall förklara att mannen i äktenskapet inte är far till barnet (2 §). Var modern inte gift när barnet föddes eller har domstolen förklarat att mannen i äktenskapet inte är far till barnet, fastställs faderskapet genom erkännande eller dom (3 §). Om det senare visar sig att den som har lämnat ett erkännande inte är far till barnet, skall rätten förklara att erkännandet saknar verkan mot honom (4 § tredje stycket). I fall då faderskapet skall fastställas genom dom skall domstolen förklara en man vara far, om det är utrett om han har haft samlag med barnets mor under tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats av honom (5 §).

I 2 kap. föräldrabalken regleras barnavårdsnämndens medverkan vid fastställande av faderskap. I 3 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om rättegången i sådana mål om faderskap som avser förklaring att mannen i äktenskapet inte är far eller fastställande av faderskapet genom dom.

Enligt 1 § blodundersökningslagen kan domstolen i mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Domstolen kan däremot inte förordna om sådan undersökning i mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande enligt 1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken (se NJA 1977 s. 545). Ett förordnande om blodundersökning kan meddelas på yrkande av part eller när det annars är behövt. Förordnandet kan avse modern och barnet samt, i mål om förklaring att viss man ej är far, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, den eller de män mot vilka talan förs. Om det finns

anledning att anta att någon annan haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat, får förordnande om undersökning avse även honom. Innan ett förordnande meddelas, skall den som förordnandet avser beredas tillfälle att yttra sig.

Enligt 2 § blodundersökningslagen kan domstolen vid vite förelägga den som skall undergå en blodundersökning att med intyg av behörig sakkunnig visa att blodprov har tagits på honom. Vite får enligt 9 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken inte bestämmas under 10 eller över 5 000 kr. Om föreläggandet inte iakttas, kan domstolen döma ut det förelagda vitet och förelägga ett nytt vite. Det nya vitet kan bestämmas till ett högre belopp än tidigare, dock inte över 10 000 kr. Vitesbelopp som inte betalas får på samma sätt som böter drivas in enligt bötesverkställighetslagen (1979:189). De får också förvandlas till fängelse enligt lagen (1964:168) om förvandling av böter (25 kap. 8 § jämfört med 25 kap. 7 § brottsbalken).

3 ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

3.1 Blodundersökning sedan ett faderskap har fastställts

Enligt blodundersökningslagen kan en domstol i mål om faderskap förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. Tidigare förekom det att en blodundersökning kompletterades med en s.k. rättsantropologisk undersökning. Värdet av de rättsantropologiska undersökningarna har emellertid på senare år ifrågasatts (se bl.a. riksdagens protokoll 1976/77 nr 9 s. 13 f och nr 13 s. 58 ff). Numera företas inte längre sådana undersökningar. I stället kompletteras de gängse blodundersökningarna ibland med s.k. utvidgade rättsgenetiska undersökningar. Även en rättsgenetisk undersökning avser undersökning av blodprov som lämnas av de inblandade parterna. Den omfattar dock fler s.k. genetiska markörsystem än den vanliga blodundersökningen.

Blodundersökningsmetodiken har under senare år utvecklats kraftigt. Möjligheten att genom en blodundersökning utesluta någon som felaktigt har utpekats som far är numera mycket stor. Det är därför tänkbart att en del fall där faderskapet grundas på äldre och bristfällig metodik skulle bedömas anorlunda om faderskapet prövas enligt nutida metoder.

Om faderskapet har fastställts genom en dom som har vunnit laga kraft, kan en omprövning av domen komma till stånd endast genom att högsta domstolen beviljar resning i målet. Enligt 58 kap. 1 § första stycket 3 rättegångsbalken kan resning beviljas om nya omständigheter eller bevis åberopas vilka sannolikt skulle ha lett till en annan utgång i målet. Enbart den omständigheten att vetenskapen rörande blodundersökningar e.d. har gått framåt sedan faderskapet fastställdes genom den tidigare domen torde inte utgöra ett tillräckligt skäl för resning enligt denna bestämmelse (se Beckman-Höglund, Svensk familjerättspraxis, sjätte uppl., s. 101 f). Resning kan däremot beviljas, om den som enligt den tidigare domen är att anse som

far kan uteslutas från faderskapet genom en ny blodundersökning. Det finns emellertid inte någon möjlighet att i ett resningsärende få högsta domstolen att förordna om en sådan undersökning (se Beckman-Höglund s. 101 och 116). För att de nya rönen inom blodundersökningsmetodiken skall kunna leda till en omprövning av ett faderskapsavgörande sedan det har vunnit laga kraft krävs alltså att de inblandade parterna frivilligt underkastar sig en ny blodundersökning.

När det gäller fall då faderskapet har fastställts genom ett erkännande finns det i och för sig inte någon begränsning i möjligheten att få faderskapsfrågan omprövad av domstol. Det hänger samman med att någon mer ingående prövning av faderskapet inte har skett när detta grundas på ett erkännande. Enligt 1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken skall domstolen förklara att erkännandet saknar verkan mot den som har lämnat det, om det senare visar sig att denne inte är far till barnet. Inte heller i ett mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande kan domstolen emellertid förordna om blodundersökning (se NJA 1977 s. 545).

Det är naturligtvis angeläget att den som rättsligt sett är att anse som far till ett barn också är dess riktige far. Som tidigare nämnts har de metoder att **utröna faderskapet** som den medicinska vetenskapen tillhandahåller förbättrats avsevärt under senare år. Detta talar för att domstolarna ges en möjlighet att förordna om blodundersökning när ett tidigare fastställt faderskap kan sättas i tvivelsmål.

Det bör dock inte komma i fråga att införa en obegränsad möjlighet att genom blodundersökning få ett fastställt faderskap kontrollerat. För att inte relationerna mellan ett barn och den som har ansetts vara dess far skall störas i onödan bör det krävas att någon ny omständighet har inträffat som gör att faderskapet kan ifrågasättas. Det fall som har störst praktisk betydelse och där det samtidigt kan synas mest otillfredsställande att det inte går att förordna om blodundersökning är att det sedan faderskapet har fastställts framkommer

omständigheter som gör det antagligt att någon annan man, som inte tidigare har varit föremål för blodundersökning, har haft samlag med modern under konceptionstiden. Genom att begränsa möjligheten att förordna om blodundersökning till sådana fall beaktas också ett av de starkaste skälen mot en ändring av de nuvarande reglerna, nämligen att ett barn inte bör riskera att bli faderlös lång tid efter sin födelse.

Sammanfattningsvis förordas därför att domstolarna skall kunna förordna om blodundersökning, om det sedan faderskapet har fastställts genom en dom eller ett erkännande framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man, som inte tidigare har varit föremål för blodundersökning, har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet bör kunna avse fadern, modern, barnet och den andre mannen.

En särskild fråga är i vilken ordning en begäran om blodundersökning bör handläggas. När faderskapet har fastställts genom dom kan det synas ligga nära till hands att en sådan begäran prövas av högsta domstolen i ett resningsärende. Från principiell synpunkt ter det sig dock diskutabelt att enbart på detta område införa en möjlighet för högsta domstolen att förordna om viss bevisning i ett resningsärende. En bättre lösning är i stället att frågan om blodundersökning får tas upp av en tingsrätt enligt lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Resultatet av blodundersökningen kan sedan i förekommande fall läggas till grund för en resningsansökan.

När faderskapet har fastställts genom erkännande finns det i och för sig inte några betänkligheter mot att den domstol som handlägger ett mål om ogiltigförklaring av erkännandet också får rätt att förordna om blodundersökning i målet. Det synes dock vara mest konsekvent att en begäran om blodundersökning även i detta fall handläggs i form av ett särskilt domstolsärende. Frågan huruvida en talan skall föras om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet får därefter avgöras med hänsyn till utfallet av blodundersökningen.

3.2 Tvångsmedel enligt blodundersökningslagen

I faderskapsmål förekommer ofta långa handläggningstider. Delvis beror detta på att förfarandet med att ta blodprov och att inhämta yttrande över proven med nödvändighet tar ganska lång tid i anspråk. I många fall förlängs emellertid handläggningstiden i onödan av att någon som är skyldig att lämna blodprov inte iakttar denna skyldighet eller gör det först efter flera förelägganden. Särskilt gäller detta när det efter en blodprovstagning är aktuellt att ta nya blodprov. Att sådana dröjsmål är en olägenhet är uppenbart och har även vid olika tillfällen understrukits från domstols-håll.

Den enda möjlighet som f.n. står domstolarna till buds för att förmå någon att lämna blodprov enligt blodundersökningslagen är att utfärda vitesförelägganden. Även om vitet redan från början sätts ganska högt och därefter höjs undan för undan har denna sanktion ofta inte önskvärd effekt. Detta kan delvis förklaras av att de ekonomiska förhållandena hos den som har förelagts vite är sådana att vitet aldrig kan drivas in. Den avlägsna möjligheten att förvandla det utdömda vitet till fängelse har knappast någon betydelse i sammanhanget. Det finns därför skäl att överväga om inte ett mera effektivt tvångsmedel bör införas.

När det gäller att bestämma tvångets omfattning torde den enskildes rätt till kroppslig integritet väga så tungt att en möjlighet att genomföra själva blodprovstagningen under tvång inte bör införas. F.n. medger inte heller rättegångsbalken andra tvångsmedel mot parter i tvistemål än vite och hämtning. Hämtning, eller redan hotet om hämtning, kan i de flesta fall antas vara ett tillräckligt medel för att framtvinga den blodprovstagning som inte har kommit till stånd trots vitesföreläggande och utdömande av vitet.

I och för sig är det tänkbart att ge domstolen en möjlighet att förordna om hämtning redan i samband med att förordnandet

om blodundersökning meddelas, om det då finns anledning att anta att den som är skyldig att lämna blodprov inte bryr sig om ett vitesföreläggande. Övervägande skäl talar emellertid för att den berörde dessförinnan bör ha fått tillfälle att frivilligt efterkomma föreläggandet. Möjligheten att förordna om hämtning bör alltså kunna utnyttjas först sedan någon som har förelagts vid vite att lämna blodprov inte iakttar detta föreläggande.

3.3 Ikraftträdande

De förordade lagändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1982. De nya reglerna bör kunna tillämpas även i fall då faderskapet har fastställts före ikraftträdandet.

1 §

I mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken kan rätten på yrkande av någon part eller annars när det är behövligt förordna om blodundersökning eller någon annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet om undersökning kan avse modern och barnet samt, i mål om förklaring att viss man ej är fader, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, den man eller de män som talan förs mot. Förekommer anledning till antagande att någon annan man har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, kan förordnandet avse även denne.

Sedan ett faderskap har fastställts genom dom som har vunnit laga kraft eller genom erkännande av faderskapet kan rätten på ansökan av fadern, modern eller barnet förordna om sådan undersökning som avses i första stycket, om det efter domen eller erkännandet har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man, som inte tidigare har varit föremål för sådan undersökning, har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet kan avse fadern, modern, barnet och den andre mannen.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

Första stycket. Frånsett vissa redaktionella ändringar överensstämmer bestämmelserna med dem som gäller f.n.

Andra stycket. Bestämmelserna, som är nya, innebär att domstolen kan förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper även sedan ett faderskap har fastställts genom en lagakraftvunnen dom eller ett faderskapserkännande. En förutsättning för detta är att det efter denna tidpunkt har visat sig att modern kan ha haft samlag under konceptionstiden med någon annan man än antingen den som har ansetts som barnets far eller någon annan som har varit känd tidigare och därför har varit föremål för blodundersökning e.d. Huruvida blodprov tidigare har tagits även på den som har fastställts som far saknar däremot betydelse.

Till skillnad från vad som gäller enligt första stycket - som innebär att förordnande om blodundersökning e.d. meddelas i ett

mål om faderskap - skall ansökan om ett förordnande enligt andra stycket handläggas som ett ärende enligt lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden.

Barnavårdsnämnden - efter den 1 januari 1982 socialnämnden - har inte någon självständig rätt att ansöka om förordnande om blodundersökning eller annan undersökning enligt andra stycket. Emellertid ligger det i barnavårdsnämndens allmänna skyldigheter att se till att ett barn får rätt far (jfr 2 kap. 6 § föräldrabalken). Skulle det efter det att faderskapet blivit fastställt komma till nämndens kännedom att en man som inte tidigare har varit föremål för blodundersökning eller annan undersökning har haft samlag med modern under konceptionstiden, kan nämnden verka för att parterna frivilligt genomgår en sådan undersökning. Går inte detta, får nämnden söka förmå någon av parterna - eller en god man för barnet, om sådan har förordnats - att ansöka om denna undersökning. Nämndens aktivitet får dock vara beroende av hur starkt intresset av att erhålla en undersökning kan vara i det särskilda fallet. Om barnet är vuxet har nämnden ingen rätt att verka i ärendet.

Av tredje stycket framgår att den som ett förordnande skulle avse skall beredas tillfälle att yttra sig innan förordnandet meddelas. Om det är tvistigt huruvida modern under konceptionstiden har haft samlag med någon ytterligare man, kan frågan behöva utredas närmare vid en muntlig förhandling (se 4 § andra stycket lagen om handläggning av domstolsärenden).

Från processuell synpunkt kan det ifrågasättas om inte ett ärende om blodundersökning enligt andra stycket är avslutat i och med att domstolen antingen har förordnat om undersökning eller har avslagit ansökningen. Frågan om utdömande av ett förelagt vite skulle med detta synsätt få handläggas i särskild ordning. Det synes emellertid vara naturligare att anse ärendet vara avslutat först när ett utlåtande över undersökningen föreligger. Domstolens slutliga beslut i ärendet kan då också innehålla ett beslut om rättegångskostnaden.

Av 3 § första stycket blodundersökningslagen framgår att den som inställer sig till den undersökning som det är fråga om har rätt till ersättning och förskott i enlighet med vad som gäller i fråga om vittnen. Enligt 3 § andra stycket blodundersökningslagen gäller beträffande parts kostnader vad som föreskrivs om rättegångskostnader. Med "part" bör i detta sammanhang likställas den som har ansökt om undersökningen och hans eller hennes motparter i ärendet. De rättegångskostnadsbestämmelser som blir tillämpliga är de som finns i 18 kap. rättegångsbalken. Ärendet får anses röra ett sådant rättsförhållande som parterna inte kan disponera över (se NJA 1975 s. 16), vilket bl.a. medför att 18 kap. 2 § rättegångsbalken kan tillämpas (jfr NJA 1976 s. 556).

Om faderskapet har fastställts genom erkännande och blodundersökningen tyder på att erkännandet är felaktigt, kan talan föras om ogiltigförklaring av erkännandet. Sådan talan förs i första instans vid tingsrätt.

Har faderskapet fastställts genom en lagakraftvunnen dom och visar resultatet av blodundersökningen att målet sannolikt skulle ha fått en annan utgång om detta resultat hade förelegat innan målet avgjordes, kan resning beviljas enligt 58 kap. 1 § första stycket 3 rättegångsbalken. Den tid inom vilken ansökan om resning skall göras i detta fall enligt 58 kap. 4 § samma balk torde böra räknas från det att sökanden fick kännedom om innehållet i utlåtandet över undersökningen.

2 §

Rätten kan vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 § eller, om förordnandet avser ett barn som inte har fyllt arton år, barnets vårdnadshavare att med intyg av behörig sakkunnig visa att sådant blodprov som behövs för blodundersökning har tagits på honom eller henne eller att han eller hon har undergått någon annan undersökning rörande ärftliga egenskaper.

Om den som avses med förordnandet inte inställer sig till undersökningen efter ett föreläggande vid vite, kan rätten i stället

för att förelägga nytt vite förordna att han eller hon skall hämtas till undersökningen. Har kostnad för hämtningen utgått av allmänna medel, skall den som har hämtats eller, om det är ett barn som inte har fyllt arton år, barnets vårdnadshavare betala tillbaka denna kostnad.

Första stycket. Bestämmelserna har endast ändrats redaktionellt.

Andra stycket. Genom bestämmelsen, som är ny, ges domstolen möjlighet att förordna att den som vägrar att inställa sig till en undersökning skall hämtas till undersökningen genom polisens försorg. Som nämnts i den allmänna motiveringen (avsnitt 3.2) skall hämtningensmöjligheten endast användas när det finns anledning att anta att ett nytt vitesföreläggande inte skulle fylla någon funktion.

Innan domstolen förordnar om hämtning torde kontakt få tas med den läkare eller institution eller sakkunnige som skall företa den aktuella undersökningen för att man skall bestämma en lämplig tid. Protokollet med hämtningsbeslutet kan sedan över-sändas till polisen med uppgift om tid och inställelseplats.

Bestämmelsen medger att även barn under 18 år kan hämtas, när vårdnadshavaren inte efterkommer ett vitesföreläggande beträffande barnet. Det ligger dock i sakens natur att hämtning av barn bör komma i fråga endast i undantagsfall. Hämtningen bör givetvis utföras på ett sätt som är så skonsamt för barnet som möjligt. Vid hämtningen kan det vara lämpligt att någon representant för barnavården är närvarande (jfr 21 kap. 8 § föräldrabalken).

*Bilaga 2***Sammanställning av remissyttrandena över departementspromemorian (Ds Ju 1981:10) Blodundersökning i faderskapsmål***Remissinstanserna*

Efter remiss har yttranden över departementspromemorian avgetts av hovrätten för Övre Norrland, Stockholms tingsrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, statens rättskemiska laboratorium, rättegångsutredningen (Ju 1977:06), utredningen om barnens rätt (Ju 1977:08), Göteborgs socialförvaltning, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund och Svenska Läkaresällskapet.

I det följande återges yttrandena i oavkortat skick under olika avsnitt.

1 Innehållet i huvudsak

Hovrätten för Övre Norrland, Stockholms tingsrätt och rättegångsutredningen tillstyrker förslaget om möjlighet till ny blodundersökning men har synpunkter på främst handläggningsreglerna. De har inget att erinra i huvudsak mot den föreslagna hämtningsregeln. Domstolsverket, socialstyrelsen, statens rättskemiska laboratorium, Göteborgs socialförvaltning, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund och Svenska Läkaresällskapet tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran i huvudsak. Utredningen om barnens rätt tillstyrker förslaget om ny blodundersökning och om hämtning men ställer sig tveksam till hämtning av minderåriga barn.

2 Blodundersökning sedan faderskapet har fastställts**2.1 Allmänna synpunkter***Stockholms tingsrätt:*

På de i promemorian framförda skälen finner tingsrätten den föreslagna lagändringen sakligt motiverad. Påpekas kan emellertid att det enligt tingsrättens erfarenhet mycket sällan inträffar att sådana omständigheter framkommer som gör ett genom dom eller erkännande fastställt faderskap tvivelaktigt. Mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande är mycket sparsamt förekommande vid tingsrätten. Tingsrätten utgår från att även i dessa fall barnavårdsnämnden medverkar till att de personer som är aktuella frivilligt genomgår blodundersökning.

Enligt promemorian krävs det för att blodundersökning skall få företas efter det att faderskapsfrågan avgjorts genom dom eller erkännande att det *efter* domen eller erkännandet framkommit omständighet som ger anledning till antagande att någon annan man haft samlag med modern under aktuell tid. Osäkerhet kan enligt tingsrättens mening föreligga om för vem det

förhållandet skall ha framkommit först *efter* domen eller erkännandet. Bevisningssvårigheter i dessa avscenden kan bli stora, särskilt när faderskapet fastställts genom ett erkännande.

Domstolsverket:

Möjligheten att förordna om ny blodundersökning begränsas i förslaget till fall där det framkommit omständigheter som gör det antagligt att någon annan man, som inte tidigare varit föremål för blodundersökning, har haft samlag med modern under konceptionstiden. Ett genomförande av förslaget kan därför inte anses leda till att domstolarnas resurser tas i anspråk i någon nämnvärd omfattning. Mot den bakgrund har domstolsverket inget att erinra mot att förslaget genomförs.

Av den föreslagna lydelsen till 1 § andra stycket sista punkten kan man få det intrycket att förordnande om ny blodundersökning m. m. kan avse enbart *en* man som tidigare inte varit föremål för sådan undersökning. Texten borde ändras redaktionellt så att det klart framgår att även fler män kan omfattas av förordnandet.

Socialstyrelsen:

Det är för närvarande inte möjligt att beräkna risken för att den sannolikhetsavvägning som sker i ett faderskapsärende leder till ett felaktigt resultat. Risken finns naturligtvis och kan sägas ha accepterats av lagstiftaren. Det fordras ju inte full bevisning om faderskap utan endast full bevisning om samlag kombinerad med krav på sannolikhet för att den man som haft samlag med modern är fader till barnet.

Blodundersökningens praktiska användning såsom bevismedel i faderskapsfrågor är i sista hand beroende av vad lagen fordrar för att faderskap skall fastställas. Enligt gällande lag kan domstol ej förordna om blodundersökning i mål om ogiltigförklaring av faderskaps erkännande. Ej heller kan domstol förordna om blodundersökning då faderskapet fastställts genom dom som vunnit laga kraft.

Socialstyrelsen anser det i regel vara förenligt med barnets bästa att det blir utrett vem som verkligen är barnets far. Det torde nästan alltid ligga i mannens intresse att det legala faderskapet upphäves, om det visar sig att det inte föreligger överensstämmelse mellan det rättsligen fastställda faderskapet och det biologiska.

De i promemorian framlagda lagförslagen skulle, om förslagen genomförs, erbjuda utökade möjligheter att få till stånd en prövning av sådana fall, i vilka faderskap fastställts och detta faderskap kan sättas i tvivelsmål.

Mot bakgrund av vad sålunda övervägts finner socialstyrelsen det angeläget att de i promemorian framlagda förslagen läggs till grund för lagstiftning, då förslagen i allt väsentligt skulle täcka det reformbehov som

finns på blodundersökningslagens område. Styrelsen tillstyrker därför i huvudsak lagförslagen.

Av skäl, som i promemorian anföres, anser socialstyrelsen att det inte bör ifrågakomma att införa en obegränsad möjlighet att genom blodundersökning få ett fastställt faderskap kontrollerat. Styrelsen ställer sig därför positiv till om blodundersökningslagen kompletteras, med en positiv bestämmelse, som anger under vilka förhållanden domstol äger förordna om blodundersökning på parts begäran sedan faderskap fastställts genom en lagakraftvunnen dom eller ett erkännande.

Såväl i förslag till lagtext som i specialmotiveringen till den föreslagna 1 § andra stycket anges uttryckligen att en förutsättning för att få till stånd ett förordnande om blodundersökning på parts begäran, är att det *efter tidpunkten för erkännandet* eller domen visar sig att modern har haft samlag med annan man under konceptionstiden. Socialstyrelsen anser att även sådana fall, då barnavårdsnämnden haft viss kännedom om annan man men av någon anledning underlåtit att föra in mannen i utredningen eller väcka talan mot mannen, bör falla in under det föreslagna lagrummets tillämpningsområde. För den händelse den omständighet, som framkommer efter tidpunkten för erkännandet eller domen också förutsätts vara *ny*, i den bemärkelsen att den skall vara okänd för socialnämnden *vid tidpunkten för erkännandet* eller domen, faller ovan angivna exempel inte under lagrummets tillämpningsområde. Detta vore, enligt socialstyrelsen, en beaktansvärd brist. För den händelse det med omständigheter avses endast nya omständigheter, d. v. s. sådana som vid tidpunkten för erkännandet eller domen inte var kända, bör lagtexten kompletteras med en regel som gör det möjligt att ta upp frågan till bedömning även när nämnden gör en annan värdering än tidigare av de föreliggande omständigheterna.

Statens rättskemiska laboratorium:

Ett under de sista decennierna alltmer utökat batteri av ärftliga blodegenskaper och genetiska markörsystem har ökat möjligheterna att genom blodundersökning utesluta felaktigt utpekade män (icke-fäder). I många fall, där tecken på genetisk oförenlighet (uteslutning) ej erhållits inom något eller några av de undersökta systemen, kan s. k. blodgruppsstatistisk värdering av erhållna blodundersökningsresultat ge höga sannolikheter som, under vissa förutsättningar, talar för eller emot ett påstått faderskap. Genom blodundersökningen kan man dock aldrig fastställa eller "bevisa" faderskapet.

När man skall bedöma vem som är far till ett barn måste man väga samman alla faktorer som kan vara av betydelse i det enskilda fallet. Resultatet av blodundersökningen är således bara *en* av de många faktorer som man måste ta hänsyn till vid faderskapsutredningen. Speciellt viktig blir denna samlade eller övergripande bedömning i de fall där man vid blodgruppsstatistisk utvärdering av blodundersökningsresultaten (indexberäkning, sannolikhets-

bedömning) erhållit värden som med viss vikt synes tala för eller emot ett biologiskt faderskap:

"Pekar resultaten av en blodgruppsstatistisk värdering i samma riktning som övriga omständigheter i ärendet, kan dessa faktorer tillsammans vara vägledande. Om de däremot är inbördes motstridiga, kan de helt eller delvis upphäva varandra" (Svensk Juristtidning 1962 sid. 41-44).

Men även i de fall där genetisk oförenlighet (faderskapsuteslutning) har bedömts föreligga måste man ta hänsyn till övriga omständigheter i ärendet. I sällsynta fall – ca en gång på 100 till en gång på 1 000, beroende på säkerhet och typ av en enstaka observerad uteslutning – uppträder nämligen blodkombinationer hos modern, barnet och den utpekade mannen (eller bara barnet och mannen) som tycks innebära en faderskapsuteslutning trots att mannen är barnets sanna (biologiska) fader.

Enligt nuvarande lagstiftning kan inte domstolen förordna om blodundersökning i mål om ogiltigförklaring av faderskapserkännande eller vid resning i mål där faderskapet har fastställts genom dom som vunnit laga kraft. Mot bakgrund av det föregående synes det dock uppenbart att denna ordning är otillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. När nya omständigheter eller bevis åberopas som kan innebära en omvärdering av tidigare domslut (och tidigare blodundersökningsresultat) bör givetvis möjligheter finnas att förordna även om ny blodundersökning varvid, på grund av utvecklingen inom det rättsgenetiska fältet, också den förnyade blodundersökningen kan tillföra ärendet nya fakta av betydelse för faderskapets fastställande.

Som exempel på värdet av förnyad blodundersökning i ärenden där faderskapet redan har fastställts genom erkännande eller dom som vunnit laga kraft kan nämnas de fall där resultatet enbart av den ursprungliga blodundersökningen visserligen har talat *mot* mannens faderskap (genom exempelvis låg faderskapssannolikhet eller genetisk oförenlighet (uteslutning) som bara gör det "osannolikt" att mannen är barnets fader) men där andra omständigheter har talat *för* mannens faderskap. I samband med att nya omständigheter eller bevis framkommer kan förnyad basundersökning eller s. k. utvidgad rättsgenetisk undersökning i många av dessa fall öka möjligheterna att med betydligt större säkerhet utesluta en felaktigt utpekad man som, enligt tidigare blodundersökning, enbart framstod som "osannolik" som barnets fader.

I vissa fall kan det således inträffa att resultatet av en redan utförd blodundersökning inte anses ha tillräckligt juridiskt bevisvärde för att upphäva ett tidigare faderskapserkännande eller dom. Det bör då finnas möjligheter att förordna om kompletterande blodundersökning exempelvis av typen utvidgad rättsgenetisk undersökning.

Rättegångsutredningen:

Enligt promemorian krävs det för att blodundersökning skall få företas efter det att faderskapsfråga avgjorts genom dom eller efter erkännande att det efter domen eller erkännandet framkommit omständighet som ger anledning till antagande att någon annan man haft samlag med modern under aktuell tid. Enligt vår uppfattning måste det göras klart för vem det angivna förhållandet skall ha framkommit först efter domen eller erkännandet. Frågan är om det räcker med att den som skall anses vara far fått sådan kännedom först efter domen eller erkännandet eller om saken skall ha varit obekant också för barnavårdsnämnden. Vi vill påpeka att bevisningssvårigheterna kan bli betydande, särskilt i de fall faderskapsfrågan avgjorts genom erkännande. Med tanke på bevisningssvårigheterna bör övervägas att åtminstone för erkännandefallen helt slopa kravet på att de berörda omständigheterna skall ha framkommit först efter erkännandet.

Sveriges domareförbund:

Domareförbundet tillstyrker förslaget att domstol skall kunna förordna om blodundersökning om det, sedan faderskap fastställts genom dom eller erkännande, framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagande att annan man haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förbundet vill i sammanhanget erinra om att möjlighet härtill funnits i mål angående ogiltigförklaring av faderskaps erkännande ända till den 1 januari 1977. Genom lagändringar som då trädde i kraft utformades emellertid 1 § blodundersökningslagen samt 1 och 3 kap. föräldrabalken på sådant sätt att denna möjlighet försvann.

Svenska Läkaresällskapet:

Vid alla faderskapsmål är uppgiften om antalet män som haft samlag med modern under konceptionstiden av avgörande betydelse för de slutsatser man kan dra om en blodundersökning. I princip kan dock tre olika typsituationer urskiljas.

1. *Endast en man har haft samlag med modern under konceptionstiden.*

I dessa faderskapsmål, som utgör 78 % av alla till statens rättskemiska laboratorium inkomna ärenden, blir utredningen nästan aldrig något problem. Omkring 75 % av männen i denna typ av ärenden är att betrakta som sanna fäder. Dock förekommer det att s. k. "enmansärenden" utvecklas till flermansärenden genom att den "ende" mannen utesluts genom blodundersökning som möjlig biologisk fader.

2. *Två eller fler bestämda män har haft samlag med modern under konceptionstiden.*

I denna typ av ärenden, där man har att utgå ifrån att någon av de utpekade

männen är barnets fader, kan utredningen resultera i att en man kan antas vara fader medan övriga kan frias från misstanke.

3. *Ett okänt antal män har haft samlag med modern under konceptionstiden.*

Problemet i dessa ärenden är att man inte vet om den biologiske fadern är med bland de män som omfattas av undersökningen. Detta innebär att utredningen aldrig kan sluta ett direktutpekande av barnets fader. För de män som inte kan uteslutas som tänkbar fader kan ett faderskapsindex beräknas. Detta index är emellertid svårt att ikläda någon informativ vägledning, då det saknas uppgift om antalet okända män som kan förekomma i ärendet. Resultatet av blodundersökningen kan då tillsammans med i målet förekommande övriga omständigheter leda till att felaktigt utpekad man förklaras som fader. Antalet ärenden av denna sort är inte få.

I samtliga av dessa typer av ärenden kan inte blodundersökningen ensam avgöra om en man är biologisk fader. Säkerheten vid fastställande av faderskapet till ett barn är därför beroende av, inte bara resultatet av blodundersökningen, utan av denna sammanställd med övriga omständigheter. Skulle övriga omständigheter visa sig annorlunda än vad som antagits vid faderskapets fastställande kan därför ny blodundersökning vara av avgörande betydelse för fastställandet av det verkliga faderskapet.

Den i promemorian föreslagna bestämmelsen att domstol, efter det att faderskapet fastställts genom dom eller erkännande, skall kunna förordna om ny blodundersökning, om det framkommer sådana omständigheter som ger anledning till antagandet att någon annan man har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, synes därför vara välbetänt. Möjligen kunde ur etisk synpunkt en snävare formulering än "anledning till antagande" vara att föredra t. ex. "grundad anledning till antagande".

2.2 Handläggningsreglerna

2.2.1 Faderskapet fastställt genom erkännande

Hovrätten för Övre Norrland:

Även om det får anses tillfredsställande att det för dessa fall öppnas möjlighet för domstolarna att förordna om blodundersökning bör reglerna utformas så att missbruk av dem i största möjliga utsträckning motverkas. Det är angeläget att domstolarnas, läkarnas och statens rättskemiska laboratoriums resurser icke tages i anspråk för andra fall än dem, där det verkligen finnes grundad anledning till omprövning av faderskapsfrågan. En begäran om blodundersökning kan också ofta komma att på ett negativt sätt påverka den utpekade andre mannens personliga förhållanden, i synnerhet om faderskapserkännandet eller domen ligger några år tillbaka i tiden. Det kan därför ifrågasättas huruvida inte ett ansökningsförfarande gör det alltför

enkelt för en man, som ångrat sitt faderskaperkännande, att föra upp frågan om blodundersökning till domstols prövning och sedan, vid avslag föra den separata frågan om blodprovstagning genom de olika instanserna. Vid avgörande av frågan om blodprovstagning bör tillåtas komma vidare domstolen i många fall att ställas inför svåra avvägningsfrågor, och både skriftlig och muntlig bevisning torde komma att förebringas. Med hänsyn också härtill och till att i dessa fall ett klart partsförhållande föreligger kan det ifrågasättas, om det är lämpligt att frågan om blodundersökning handlägges i ett domstolsärende.

Till det nu sagda kommer att den föreslagna konstruktionen medför vissa handläggningstekniska svårigheter. Särskilt bör vissa frågor beträffande rättegångskostnader och blodundersökningskostnader uppmärksammas.

Enligt promemorian skulle 18 kap. 2 § rättegångsbalken kunna tillämpas i fråga om kostnaderna i ärenden av avsett slag, innebärande att envar part bär sina kostnader för domstolsförfarandet och blodundersökningen. Detta är enligt hovrättens mening inte helt givet. Fråga är om anskaffande av bevisning för att få ett fastställt faderskap undanröjt och vederbörande parter kan frivilligt genomgå avsedd undersökning. De rättsfall som återopas i promemorian kan inte anses ge bestämt besked på denna punkt och ifall det anses att det angivna lagrummet bör tillämpas i fråga om rättegångskostnadernas fördelning synes detta böra komma till klart uttryck i lagtexten.

Hovrätten anser emellertid för sin del inte att det är lämpligt att kostnaderna kvittas i den utsträckning som synes vara förutsatt i promemorian. I de fall en begäran om blodundersökning avslås bör enligt hovrättens mening sökanden såsom tappande part svara även för motparternas rättegångskostnader i enlighet med vad som gäller för tvistemål och domstolsärenden i allmänhet. Även om begäran om blodundersökning bifalles ifrågasätter hovrätten om det är lämpligt att i samtliga fall kvitta kostnaderna.

Det ter sig sålunda i viss mån otillfredsställande att en man, som på grund av domstols åläggande lämnar blodprov, själv skulle få bära sina kostnader för blodundersökningen, därest blodundersökningen sedan visar att han är utesluten som fader till det barn om vars faderskap är fråga. Fråga är ju inte om sådant fall som avses i 3 kap. 11 § föräldrabalken utan här sätts ett redan fastställt faderskap i fråga. De omständigheter som talar mot att obegränsad rätt till ny blodundersökning införes bör enligt hovrättens mening även få inverka på rättegångskostnadsfrågan. I synnerhet när faderskapet till en vuxen person sätts i fråga eller faderskapet fastställts för länge sedan saknas anledning att kvitta kostnaderna.

Även i det fallet att det i en efter blodundersökningen följande rättegång utreds att mannen i fråga inte haft samlag med barnets moder under konceptionstiden – trots att detta gjordes antagligt i ärendet om förordnande av blodundersökning – ter sig otillfredsställande att de kostnader som uppkommit i ärendet om blodundersökning kvittats. Lagstiftningen torde

inte ge den mannen möjlighet att i en efterkommande rättegång erhålla ersättning för dessa kostnader.

Huvudregeln bör således enligt hovrättens mening vara att den som blir tvingad att genomgå blodundersökning utan fog bör ha ersättning för sina kostnader. Om fördelningen av de kostnader som uppkommer vid blodundersökning bestäms i ett domstolsärende på det sätt som förutsatts i promemorian torde det vara näst intill omöjligt att åstadkomma en rättvis kostnadsfördelning. När domstolsärendet avslutas kan man ju inte med säkerhet avgöra huruvida resultatet av blodundersökningen kommer att medföra en ändring av faderskapet eller ens om frågan kommer att prövas i en rättegång. Ifall frågan om skyldighet att genomgå blodundersökning avgörs i mål om ogiltigförklaring av faderskapserkännande bör mannen däremot kunna erhålla ersättning som vittne.

Enligt promemorian skulle vid bifall domstolens ställningstagande till ansökningen om blodundersökning inte ske genom ett slutligt beslut utan – som det får förstås – ett beslut under rättegång. Slutligt beslut skulle ges först sedan utlåtande över undersökningen föreligger. Vad detta slutliga beslut i så fall skulle innehålla, förutom beslut om rättegångskostnader, sägs däremot ingenting om. Måhända har man tänkt sig att det slutliga beslutet skall innehålla ett uttalande om att ärendet avskrivs från vidare handläggning. Den föreslagna konstruktionen att i ett domstolsärende huvudfrågan avgörs genom ett beslut som inte är slutligt förefaller egendomlig och torde inte förekomma i andra sammanhang. Konstruktionen leder också till att fördelningen av rättegångskostnaderna under inga förhållanden kan, såsom eljest sker, bedömas med utgångspunkt från det slutliga avgörandet i ärendet.

Sammanfattningsvis anser hovrätten sålunda, att det finns så många nackdelar med den föreslagna handläggningsformen att övervägande skäl talar för att förordnande om blodundersökning bör ges i själva målet om ogiltigförklaring av faderskapserkännande. Därest denna utväg väljes är det tillfyllest med ett tillägg till 1 § första stycket, första meningen, i blodundersökningslagen.

— — —

Skulle hovrätten inte vinna gehör för sina synpunkter rörande handläggningsformen bör i allt fall möjlighet ges att också förordna om blodundersökning i själva målet om ogiltigförklaring av faderskapserkännande. I målet kan t. ex. framkomma omständigheter som ger vid handen att ytterligare någon man kan vara tänkbar som fader och att blodundersökning avseende denne bör komma till stånd. Vidare bör uppmärksammas att i det rättsfall, NJA 1977:545, som initierat frågan om utökade möjligheter till blodundersökning, den i promemorian föreslagna lagändringen icke skulle ha löst det där föreliggande problemet rörande blodundersökning, eftersom viss annan man, som kunde antagas ha haft samlag med modern under tid då barnet kunde vara avlat, inte var utpekad.

Dessutom bör under alla förhållanden lagen om handläggning av domstolsärenden och tingsrättsinstruktionen ses över. Enligt den nuvarande lydelsen av författningarna skulle tingsnotarie komma att bli behörig att företaga förberedande åtgärder med avseende å ansökning om blodundersökning såsom att infordra yttrande av motparter och kalla till muntlig förhandling. Med hänsyn till de svåra avvägningar, som måste göras i dessa ärenden redan då de kommer in till rätten, kan det ifrågasättas om detta är lämpligt. Eftersom vidare ärendet enligt promemoriaförlaget inte skall avgöras genom beslut om bifall till ansökningen utan först då utlåtande om blodundersökning föreligger, synes tingsrätten i vissa tvistiga fall komma att bli domför med en lagfaren domare, såvitt avser beslutet under rättegång rörande själva huvudfrågan. Det bör också övervägas om inte nämnd, såsom fallet är med ärenden enligt föräldrabalken, borde delta i avgörandet.

Hovrätten har i sina resonemang förutsatt att talan bör kunna föras mot det beslut under rättegång i ärendet varigenom ställning tages till huvudfrågan rörande blodundersökning. Frågan har icke alls berörts i promemorian.

Stockholms tingsrätt:

Enligt förslaget skall ansökan om blodundersökning handläggas enligt ärendelagen. Det kan ifrågasättas om det överhuvudtaget är lämpligt att i strid mot rättegångsbalkens systematik i övrigt införa en möjlighet att i denna form uppta bevisning. Enligt tingsrättens mening finns det dock skäl för att införa möjligheten i detta fall. Det rör sig om en mycket speciell form av bevisning. De erhållna resultaten tillmäts regelmässigt bevisvärde och de kommer att åberopas i mål som är indispositiva.

Reglerna om att ett faderskapserkännande kan ogiltigförklaras återfinns i 1 kap. 4 § sista stycket föräldrabalken. Sådana fall behandlas emellertid inte i 3 kap. föräldrabalken där reglerna för rättegången i mål om faderskap återfinns. Rättegångsbestämmelserna i föräldrabalken kompletteras av en särskild lag om blodundersökning i faderskapsmålen, vars tillämpning är begränsad till mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken. På grund av nu nämnda begränsning får blodundersökning inte ske i mål om hävande av faderskapserkännande. Tingsrätten vill därför påstå att det naturligaste vore om reglerna i 3 kap. föräldrabalken omfattade även de fall som avses i 1 kap. 4 § sista stycket.

När faderskapet har fastställts genom erkännande anser tingsrätten det självklart att rätten i ett mål om ogiltigförklaring av erkännandet också får rätt att förordna om blodundersökning. En annan ordning orsakar extra kostnader och extra arbete både för parterna och för domstolen. Det måste även ur parternas synpunkt te sig väl formalistiskt att behöva föra två processer samtidigt som rör samma parter och samma sakförhållanden. De olika forumreglerna för mål och ärenden kan också medföra att de inte handläggs av samma domstol, vilket måste vara en uppenbar nackdel, vartill

kommer att rättens sammansättning möjligen kan bli olika i ett mål och i ett ärende.

I den remitterade promemorian har förumfrågan inte behandlats. Om, som vi ifrågasatt reglerna i 3 kap. föräldrabalken skulle tillämpas även i de fall som avses i 1 kap. 4 § sista stycket, uppstår inte problem med förumprövningen i de fallen. ---

I specialmotiveringen diskuteras frågan om när ett ärende om blodundersökning skall anses avslutat. Det kan te sig egendomligt att ett ärende inte skall anses avslutat när yrkandet i ärendet prövats. Den föreslagna lagstiftningen ger ingen lösning för de svårigheter som uppkommer då en part trots föreläggande vid vite eller hämtning inte lämnar blodprov.

Domstolens förordnande om blodundersökning blir med det föreslagna synsättet ett beslut under handläggningen och kan som sådant inte överklagas särskilt. Oberoende av om beslutet om blodundersökning i de nu angivna fallen meddelas i själva faderskapsmålet eller i ett fristående ärende bör dock beslutet om blodundersökning kunna överklagas. Härvid är att märka att beslut om blodundersökning i vanliga faderskapsmål skiljer sig från den nu förevarande bl. a. genom att sådant beslut inte är lika starkt knutet till kärandens intresse i målet. Tingsrätten vill i detta sammanhang påpeka att liknande olägenhet uppstår för den man som i ett faderskapsmål, som utan att vara svarande, åläggs att genomgå blodundersökning. Det måste vara angeläget att riktigheten av ett förordnande genom överklagande kan prövas tidigare än i samband med en talan enligt 49 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken.

Domstolsverket:

Har faderskapet fastställts genom erkännande vore det --- en fördel om frågan om ny blodundersökning kunde handläggas förutom i ett särskilt ärende även i målet om ogiltigförklaring av faderskapserkännandet. Därvid kan en lagfaren domare ensam avgöra frågan om ny blodundersökning under förberedelsestadiet. Handläggs saken enligt ärendelagen måste rätten vara sammansatt av flera ledamöter då ärendet är tvistigt.

Socialstyrelsen:

Den lösning, som valts på det processuella planet torde vara den bästa.

I enlighet med terminologin i lagen om handläggning av domstolsärenden talar man inte om mål utan om ärenden, vilka anhängiggörs genom ansökan. Såvitt avser själva förfarandet är emellertid gränsen mellan rättegångsmål och domstolsärenden flytande. Ett ärende, som är ostridigt handläggs enligt denna lag regelmässigt i enkla former och oftast utan muntlig förhandling. Detta kan vara ändamålsenligt eller till och med nödvändigt på grund av

ärendets brådskande karaktär. Av 5 § följer emellertid att det är möjligt att handlägga ett ärende ungefär som ett rättegångsmål. Detta kan vara lämpligt exempelvis då det råder intresse motsättning mellan olika rättssubjekt i ett ärende. En sådan ordning är ur rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande. Denna lag möjliggör sålunda en handläggning som jämförelsevis smidigt kan anpassas efter förhållandena i det särskilda fallet.

Socialstyrelsen anser det vara av principiell vikt och konsekvent att begäran om blodundersökning oavsett faderskapet dessförinnan fastställs genom lagakraftvägande dom eller erkännande handläggs enligt samma ordning. Mot bakgrund av vad sålunda anförts finner styrelsen det lämpligt och ändamålsenligt att begäran om blodundersökning förs in under domstols rättsvårdande verksamhet. Styrelsen tillstyrker förslaget i denna del.

Rättegångsutredningen:

Vi har inga invändningar mot att blodundersökning skall kunna komma till stånd även efter ett faderskapserkännande men vill ifrågasätta om en ändring av det slaget som förordas i promemorian är tillräcklig. Vi vill ifrågasätta om inte också faderskapsmål enligt 1 kap. 4 § tredje stycket bör behandlas i 3 kap. FB. Den omständigheten att FB saknar särskilda rättegångsbestämmelser för mål om hävande av faderskapserkännande förefaller nämligen ha vållat problem också i andra sammanhang (se t. ex. NJA I 1975:655). Bl. a. är vissa forum- och talerätsregler oklara genom att det i 3 kap. FB inte finns några processuella bestämmelser för faderskapsmål enligt 1 kap. 4 § tredje stycket. Inför man sådana bestämmelser bortfaller behovet att ändra i blodundersökningslagen såvitt gäller de fall där faderskapsfrågan avgjorts genom erkännande. Enligt promemoriaförslaget skall vidare rätten i mål om hävande av faderskapserkännande besluta om blodundersökning i ett fristående ärende medan beslut om blodundersökning i andra fall sker i själva faderskapsmålet efter det att faderskapsfrågan dragits under rättens prövning genom att ansökan om stämning gjorts. Den senare principen står i samklang med RB:s bestämmelser om rättens medverkan till inhämtande av bevisning. Sålunda får enligt RB en talan inte föras särskilt om processuell editionsplikt eller om vittnesförhör. Vi bortser därvid från de i nu förevarande sammanhang inte så betydelsefulla regler som finns i 41 kap. RB angående bevisning till framtida säkerhet.

Självklart kan det uppstå många situationer i vilka en presumtiv kärande i ett faderskapsmål är beroende av resultatet från en blodundersökning för att kunna bedöma sina utsikter till framgång med en process. Detta är inte någonting som utmärker målen om hävande av faderskapserkännande. I ett vanligt tvistemål kan det finnas lika stort behov för en presumtiv kärande att få tillgång till en skriftlig handling, som efter det att rättegång har inletts kan omfattas av den processuella editionsplikten. Det kan också vara så att

käranden är helt beroende av vad ett vittne kan komma att säga under ed i rättegången.

Med hänsyn till det sagda kan det synas välbehövligt att allmänt öppna en möjlighet att föra en fristående talan om sådan rättens medverkan till inhämtande av bevisning som skulle kunna ges efter det att ansökan om stämning gjorts.

Det finns emellertid problem förknippade med en sådan lösning. Bl. a. löper man en uppenbar risk att få vad man skulle kunna kalla dubbla processer med de uppenbara olägenheter i bl. a. kostnadssammanhang som kan vållas därav. Svaranden kan nämligen med fog tänkas se det som sin uppgift att också i ärendet om bevisinhämtandet försvara sig mot talan i huvudsaken. Sådana nackdelar har nog också föresvävat promemorieförfattarna när de på sidan 16 i promemorian diskuterat behovet av muntlig förhandling i blodundersökningsfrågan.

Enligt vår mening bör därför beslut om blodundersökning i största möjliga utsträckning meddelas inom ramen för ett faderskapsmål och inte i ett fristående domstolsärende. Om vår lösning väljs behöver man inte komplettera det framlagda promemorieförslaget med särskilda regler om forum, tingsnotaries behörighet m. m., vilka regler nu saknas.

Vare sig beslutet om blodundersökning i nu angivna fall kommer till stånd i själva faderskapsmålet eller i ett fristående ärende bör beslutet om att blodprov skall tas vara överklagbart (jämför möjligheten att överklaga editionsföreläggande m. m. enligt 49 kap.4 § RB). Vi vill påpeka att beslut om blodundersökning i vanliga faderskapsmål skiljer sig från de nu förevarande bl. a. genom att de inte är lika starkt knutna till kärandens intresse i målet.

Sveriges domareförbund:

Enligt förslaget skall frågan om blodundersökning handläggas som ett särskilt ärende. Förbundet godtar förslaget, dock bör i mål om ogiltigförklaring av faderskapserkännande, för undvikande av onödig omgång och dubbel prövning, möjligheter finnas att förordna om blodundersökning i målet. Förbundet vill i anslutning till detta påpeka att enligt förslaget rättens sammansättning blir olika i ärendet och målet. Av specialmotiveringen (s. 16) framgår att ärende angående blodundersökning skall anses avslutat när utlåtande över undersökningen föreligger. Förbundet har ingen erinran mot detta men anser att det bör utsägas i lagen till undanröjande av varje tveksamhet.

2.2.2 Faderskapet fastställt genom dom

Se även under avsnitt 2.2.1.

Hovrätten för Övre Norrland:

Också vad gäller resningsfallen torde det vara lättare att komma till rätta med frågorna om rättegångskostnader, om förordnandet om blodundersökning ges i samband med resningsförfarandet än om handläggningen sker i ett separat ärende.

Även för resningsfallen talar de anförda skälen för en annan lösning än den i promemorian föreslagna. Det måste antagas, att det endast i ett fåtal resningsfall kan komma i fråga att förordna om blodundersökning. Ärenden där någon begär blodundersökning i avsikt att senare ansöka om resning kunde däremot bli allmänt förekommande och torde dessutom ofta komma att fullföljas till hovrätt och högsta domstolen. Det bör därför enligt hovrättens mening ytterligare övervägas huruvida det inte vore riktigast och enklast att införa laglig möjlighet för högsta domstolen att, därest särskilda skäl föreligger därtill, förordna om blodundersökning i resningsärendet.

Stockholms tingsrätt:

Vad angår de i promemorian angivna resningsfallen godtar tingsrätten den föreslagna ordningen att frågan om blodundersökning upptas i tingsrätt i ett ärende eftersom HD inte har möjlighet att i ett resningsärende förordna om sådan bevisning som ett förordnande om blodundersökning innebär.

För resningsfallen bör förslag framläggas för forumfrågans lösning.

Domstolsverket:

Domstolsverket instämmer i uppfattningen att frågan om ny blodundersökning bör handläggas enligt lagen om handläggning av domstolsärenden när faderskapet fastställts genom dom som vunnit laga kraft.

Rättegångsutredningen:

I promemorian föreslås vidare att rätten i ett fristående ärende skall kunna förordna om blodundersökning också när faderskapsfrågan redan avgjorts genom dom. Det är resningsfallen som avses med den bestämmelsen.

Det nuvarande systemet är, att den som vill begära resning inte har någon möjlighet att för resningsärendets skull få sådan medverkan av rätten till inhämtande av bevisning som han kan få sedan resningen beviljats. Kunskapen om nytt bevis är visserligen i många fall en resningsanledning (58 kap. 1 § första stycket 4 RB) men varken HD, som skall besluta om resning, eller lägre domstol kan besluta om editionsföreläggande enligt 38 kap. 4 § RB förrän resningen har beviljats.

Man kan låta HD själv besluta om blodundersökning i de nu aktuella fallen men en sådan lösning kräver vissa ändringar i RB. Vi vill i detta sammanhang påpeka att vi med de uppgifter vi fått enligt nya tilläggsdirektiv (Dir Ju 1981:47) kan få anledning att komma in på mera allmänna frågor om bevisning i resningsärenden. En reform grundad på våra överväganden enligt tilläggsdirektiven kan emellertid inte komma till stånd tidigare än om några år och vi har därför inget att invända mot att promemorieförslaget genomförs nu.

Vi vill påpeka att det saknas bestämmelser om vid vilken domstol som frågor om blodundersökning skall tas upp i resningsfallen.

3 Hämtning

Hovrätten för Övre Norrland:

Av 2 § blodundersökningslagen framgår att rätten vid vite äger förelägga den som avses med förordnandet om blodundersökning att med intyg visa att blodprov tagits. Vitesföreläggandet syftar alltså till att framtinga en blodprovstagnning, inte bara en inställelse till undersökningen. Den nu föreslagna bestämmelsen om hämtning innebär att en person skall kunna inställas till undersökning. Förmodligen är det sällsynt att den som hämtats till undersökning vägrar att underkasta sig blodprovstagningen, men hovrätten har ändock velat fästa uppmärksamheten på att lagförslaget inte medger att vitesföreläggande beträffande själva undersökningen och hämtning användes parallellt. – Det synes lämpligt att en hänvisning till 21 kap. 8 § föräldrabalken görs i lagtexten.

Rikspolisstyrelsen:

I promemorian framhålls att hämtningsmöjligheten endast skall användas när det finns anledning anta att ett nytt vitesföreläggande inte skulle fylla någon funktion.

1975 års polisutredning har i betänkandet Polisen (SOU 1979:6) bl. a. behandlat frågor rörande polisens skyldighet att enligt olika författningar lämna handräckning. Utredningen förordade därvid att det föreskrivs att polishjälp får begäras endast när uppgiften inte kan lösas på annat sätt. Utredningens förslag i denna del godtogs av så gott som alla remissinstanserna. I regeringens proposition 1980/81:13, Polisens uppgifter, utbildning och organisation m. m. (sid. 40 f), synes departementschefen dela denna uppfattning.

I promemorian konstateras att även barn under 18 år – i undantagsfall – kan hämtas. Rikspolisstyrelsen anser det ändamålsenligt att i första hand de sociala myndigheterna anlitas för uppdragen. Först när dessa av olika skäl

misslyckats kan hänvändelse till polisen ske för begäran om biträde med handräckningsåtgärden.

Med hänsyn till vad som ovan anförts förordar rikspolisstyrelsen att lagtexten utformas på ett sätt som står i samklang med polisutredningens förslag. Detta innebär således att polishjälp får begäras endast när uppgiften inte kan lösas på annat sätt.

Socialstyrelsen:

I promemorian föreslås vitesbestämmelsen i 2 § blodundersökningslagen kompletterad med en särskild föreskrift om hämtning. Socialstyrelsen ansluter sig till förslaget att införa ett mera effektivt sanktionsmedel vid sidan av det tvångsmedel, som för närvarande står till buds på ifrågavarande rättsområde. Domstol bör, med stöd i lagen om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap, kunna komplettera vitet med det mer effektiva tvångsmedlet hämtning i fall då vitesförläggandet inte frivilligt efterkommes och ändamålet med vitet icke anses ha förfallit. Styrelsen tillstyrker det här aktuella lagförslaget i den utformning det har getts i promemorian.

Hämtningen bör endast kunna genomföras med bistånd av polis. Styrelsen ansluter sig därvid till den bedömning, som ligger bakom införandet av denna ordning.

Hämtningar sker ofta under uppseendeväckande former. Det kan inte råda någon tvekan om att barn kan ta skada av en sådan upplevelse. Hämtningen bör därför utföras på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt och bör, såsom understrykes i promemorian, komma ifråga endast i undantagsfall. I likhet med vad som anföres i promemorian anser styrelsen det vara lämpligt och av vikt att någon representant för barnavården är närvarande vid hämtningstillfället.

Det bör skapas tillfredsställande garantier för att barnets bästa särskilt beaktas även i fall, då det föreligger ett behov av att hämta barnet till blodundersökning. Med hänsyn härtill anser styrelsen att det bör ankomma på rätten att, inför ett beslut om hämtning av barn *vid ett särskilt prövningsförfarande* i varje enskilt fall pröva lämpligheten av ett sådant förordnande.

Då tillräckliga skäl inte synes föreligga för att undantaga nu påtalade målgrupp från den föreslagna 2 § andra stycket, förordas att angivna paragraf kompletteras med en *tilläggsregel*, varigenom domstol åläggs ett särskilt prövningsförfarande inför beslut om hämtning av barn, så att det aldrig sker mot barnets bästa.

Statens rättskemiska laboratorium:

Beträffande den del av promemorian som behandlar domstolens möjlighet att i vissa fall förordna om hämtning för blodprovstagning har laboratoriet

inga speciella synpunkter. Givetvis är det angeläget, även för analysförfarandet och handläggningen på SRL, att insändandet av enstaka blodprov i ett ärende inte onödigt fördröjs.

Se även avsnitt 4.

Rättegångsutredningen:

Mot promemoriaförlslaget att hämtning skall kunna tillgripas för genomförande av blodundersökning har vi inget att erinra. Enligt vår uppfattning är emellertid hämtning (och oriktiga faderskapsdomar) generellt sett mera ingripande i den personliga integriteten än ett tvångsmässigt genomförande av blodprovstagning. Därför anser vi att promemoriaförlslaget bör kompletteras med regler som möjliggör sådant tvång.

Utredningen om barnens rätt:

Vi har inte några erinringar mot en sådan ändring av lagen om blodundersökning att en vuxen individ skall kunna hämtas till undersökningen genom polisens försorg. Däremot ställer vi oss tveksamma till om även minderåriga barn¹ skall kunna hämtas. Enligt vår mening bör nämligen hämtning av barn undvikas så långt det är möjligt. En hämtning av ett barn genom polisens försorg innebär som regel en stor påfrestning för barnet. Detta gäller inte bara för det lilla utan även för det något äldre barnet. För tonåringen torde redan den omständigheten att frågan om faderskapet är oklar vara psykiskt svår att hantera. Att därtill bli utsatt för en polishämtning torde inte förbättra barnets situation.

Vill barnets vårdnadshavare inte medverka till att faderskapet fastställs för barnet, bör i första hand de sociala myndigheterna försöka få modern att inse det angelägna i att så sker. I detta sammanhang får man inte glömma bort att modern, för att hon skall få bidragsförskott, är skyldig att medverka till att faderskapet fastställs. Hon har därför oftast ett betydligt större intresse än den utpekade fadern av att faderskapsfrågan blir löst: Skulle modern/vårdnadshavaren trots stöd och hjälp från de socialvårdande myndigheternas sida inte låta ta blodprov på barnet finns möjligheterna att förelägga och utdöma vite.

Det torde vara ytterligt sällsynt att modern inte medverkar till att blodprov tas på barnet. I något fall, då blodprov tidigare tagits på barnet, har modern upplevt att barnet lidit så vid själva blodprovstagningen att hon, när begäran om nya blodprov kommit, vägrat medverka. Vi ifrågasätter om det är nödvändigt att för de enstaka fall då modern motsätter sig en undersökning på barnet – vilka fall borde kunna lösas i samverkan med de sociala

¹ Med barn avser vi här det barn för vilken faderskap skall fastställas och således inte en utpekad fader, som är underårig eller en underårig moder.

myndigheterna – öppna möjligheterna att hämta barnet genom polisens försorg. Det är vidare att märka att för att undersökningen skall kunna genomföras måste det finnas samtycke till att blodprov får tas. Man kan fråga sig om den moder, som inte frivilligt vill ta med barnet till undersökningen, på grund av att barnet far illa av blodprovstagningen, kommer att ge sitt samtycke till att blodprov får tas efter att ha blivit hämtad av polis.

Vi vill erinra om att det inte är helt ovanligt att barnets moder och den utpekade fadern är minderåriga och själva står under annans vårdnad. Man kan här fråga sig om lagen skall tolkas så att i dylika fall moderns och den utpekade mannens vårdnadshavare skall föreläggas att visa att blodprov tagits. Eller skall modern och en utpekad fader alltid jämsställas med en vuxen individ?

När det gäller blodprovstagning på barn vill vi även peka på det förhållandet, att barn kan vara omhändertagna för samhällsvård. Vårdnadshavarens möjligheter att bestämma över barnet är därvid starkt begränsade. Det torde kunna ifrågasättas om hon eller han har rätt att hämta barnet från den som vårdar det för att ta med barnet till undersökningen. I praktiken löses detta problem på så sätt att de socialvårdande myndigheterna ser till att blodprov tas på barnet. Men man kan sätta i fråga om det formellt är riktigt att i dessa fall rikta föreläggandet till vårdnadshavaren.

Vidare kan den frågan ställas om barnet själv är behörig att lämna samtycke till att blodprov tas eller om vårdnadshavaren måste ge detta. Det skulle kunna inträffa att vid en hämtning barnets vårdnadshavare inte följer med till undersökningen men uppger att han/hon motsätter sig denna. Kan blodprov då tas på den underåriga?

Enligt vår mening finns några olösta frågor när det gäller hämtning av barn till en blodundersökning. Innan man inför nya bestämmelser om en sådan tvångsåtgärd som polishämtning av minderåriga barn bör man undersöka om det verkligen finns ett behov därav.

Om ett minderårigt barn skall hämtas genom polisens försorg anser vi att en representant för de socialvårdande myndigheterna alltid skall närvara. Detta bör enligt vår mening även klart framgå av lagtexten. Vidare menar vi att om det är fråga om hämtning av ett äldre barn, t. ex. 15 år eller äldre, bör även barnet få del av föreläggandet.

Vad gäller utformningen av lagbestämmelserna vill vi peka på följande. I förslaget till ändrad lydelse av 2 § lagen om blodundersökning anges, att om barnet är under 18 år skall barnets vårdnadshavare styrka att blodprov har tagits. Vidare är det vårdnadshavaren som skall se till att barnet inställer sig till provtagningen. Det finns dock barn som är under 18 år som saknar vårdnadshavare. Den som före fyllda 18 år ingått äktenskap står nämligen inte under annans vårdnad. Detta torde innebära att om barnet i ett faderskapsmål är t. ex. 16 år och gift, får barnet själv svara för att det inställer sig till undersökningen. Det kan diskuteras om inte dessa barn utan vårdnadshavare borde företrädas av sin förmyndare i dessa ärenden, särskilt

som höga viten kan föreläggas och utdömas. I detta sammanhang kan erinras om att förmyndaren har en allmän skyldighet att sörja för den omyndiges person (13 kap. 1 § föräldrabalken). Vidare gäller att i mål om förklaring att viss man inte är fader företräds underårig part av förmyndare eller god man (3 kap. 4 § föräldrabalken). Det kan här nämnas att vi i vårt eget betänkande Barnets rätt 2 Om föräldraansvar m. m. föreslagit att alla barn under 18 år skall stå under annans vårdnad oavsett om barnet har ingått äktenskap eller inte. Om vårt förslag i den delen skulle bli lag finns det förmodligen inte något behov av att ändra bestämmelserna i lagen om blodundersökning, såvida man inte anser att även förmyndaren bör kunna företräda barnet i denna angelägenhet.

Sveriges advokatsamfund:

Det föreslagna tillägget i 2 § blodundersökningslagen att rätten skulle kunna förordna om hämtning om part vägrar att efterkomma vitesföreläggande finner samfundet befogat, eftersom vitesförelägganden i mål av detta slag ofta inte får någon effekt.

Samfundet anser i motsats till utredningen att situationer kan föreligga där hänsyn till den enskildes personliga integritet bör få vika för ett barns rätt att få faderskapet fastställt, exempelvis då flera tänkbara fäder finnes och en av dessa varken genom vite eller hämtning kan förmås att lämna blodprov och genom sin vägran åstadkommer att undersökningen inte kan slutföras.

Emellertid vill samfundet ifrågasätta om inte den föreslagna bestämmelsen borde få en något annan utformning. Det föreläggande, som avses med första stycket, innebär att en person skall med intyg visa antingen att blodprov tagits eller att han genomgått annan undersökning. I andra stycket talas emellertid om att personen i fråga inte inställer sig till "undersökningen", trots att föreläggandet inte avser inställelse till viss undersökning utan endast skyldighet att visa intyg. Blodprovstagning kan ju heller inte betecknas som undersökning.

Sveriges domareförbund:

Domareförbundet tillstyrker också förslaget att domstol skall kunna förordna att den som trots tidigare vitesföreläggande inte inställer sig till undersökning skall kunna hämtas till undersökningen. Lagtexten ger ej klart vid handen att vitesföreläggande som riktar sig mot vårdnadshavare avser skyldighet för denne att tillse att barnet lämnar blodprov. Ett förtydligande måste med i övrigt oförändrad språkdräkt medföra att i 2 § 1 st efter "på honom eller henne" respektive "han eller hon" tillägges "eller det".

Svenska Läkaresällskapet:

Beträffande den del av promemorian som omfattar domstols möjlighet att förordna om hämtning i samband med blodprovstagning ställer sig Sällskapet positivt.

Tillkomsten av en bestämmelse som ger polisen möjlighet att hämta en person till blodundersökning kan komma att minska handläggningstiderna i faderskapsärenden, vilket framstår som ytterst angeläget. Det är också önskvärt ur analysynpunkt att få de involverade parterna i ett faderskapsärende undersökta så nära varandra i tiden som möjligt – helst samtidigt.

4 Övrigt

Hovrätten för Övre Norrland:

Avslutningsvis anser hovrätten, att de föreslagna redaktionella ändringarna inte endast framstår som onödiga utan också kan medföra praktiska svårigheter. Sålunda har under senare tid kunnat förmärkas att dyrbar tid går åt att kontrollera om lagändringar endast är redaktionella eller innebär någon saklig ändring. I vissa fall har det t. o. m. varit nödvändigt att gå till förarbetena för att vara helt säkra på att fråga icke varit om någon uppmjukning resp. skärpning eller någon annan ändring av gällande lag.

Stockholms tingsrätt:

Ansökan om blodundersökning kan enligt förslaget göras av fadern, modern eller barnet. I fall där det gäller att fastställa ett faderskap har barnavårdsnämnden skyldighet att utreda faderskapet och kan i rättegång föra barnets talan. Det förutsättes därvid att nämnden på frivillig väg försöker få en blodundersökning till stånd. Sker ingen blodundersökning kan barnavårdsnämnden som part i rättegången yrka att rätten förordnar om sådan undersökning. När det gäller de i promemorian diskuterade fallen då faderskapet en gång fastställts finns ingen motsvarande skyldighet eller rättighet för barnavårdsnämnden. En man som anser sig vara far kommer därmed inte att ha någon möjlighet att få till stånd en blodundersökning ens genom att vända sig till nämnden. Tingsrätten vill här endast påpeka detta förhållande.

— — —

Angående den språkliga formen vill tingsrätten ifrågasätta om inte begreppet *han* liksom hittills bör användas som ett neutralt personbegrepp och att därför texten inte skall innehålla orden "eller hon", vilket inte heller är sakligt invändningsfritt.

Socialstyrelsen:

En fråga, som inte berörs i promemorian men som socialstyrelsen vill fästa uppmärksamheten på, är huruvida det ävenledes i lag bör stadgas rätt för domstol att förordna om blodundersökning också med avseende på vissa anhöriga till modern eller till man, som kan avses med domstolens förordnande om blodundersökning. Blodundersökning av parternas föräldrar kan i vissa fall, såsom när genotypen endast kan fastställas genom s. k. indirekt undersökning, vara av stort värde och – om någon av parterna har avlidit innan blodundersökning kommit till stånd – av avgörande betydelse. Parternas föräldrar och vissa andra anhöriga kan frivilligt underkasta sig blodprovstagning. Någon möjlighet för domstol att förordna anhöriga till parterna att genomgå blodundersökning föreligger emellertid inte enligt nu gällande lag. Detta innebär att domstol vid prövning av tveksamma faderskapsfrågor inte sällan nödgas avstå från viktiga bevismedel.

Ärvdabalkssakkunnigas förslag till ärvdabalk innehöll förslag beträffande möjligheten att framtvunga blodundersökning av vissa anhöriga till modern eller till man, som kan avses med domstolsförordnande (SOU 1946:49 sid. 134). Departementschefen anslöt sig till förslaget i denna del men förslaget fick under riksdagsbehandlingen utgå.

Det torde emellertid stå utom all tvekan att blodundersökningar på anhöriga till parterna, särskilt deras föräldrar, ofta kan vara av synnerligt stort värde för sannolikhetsberäkningarna och särskilt i sådana fall där domstol har att verkställa en jämförelseprövning mellan olika presumtiva fäder (se bland andra Bengt Jonsson i SvJT 1953 s. 14–18 och Gösta Walin i Kommentar till Föräldrabalken, tredje upplagan s. 99 samt Milan Valverius i Kommentarens kapitel "Rättsereologiska undersökningar" s. 573).

Socialstyrelsen anser därför att man bör införa möjlighet för domstol att förordna om blodundersökning såvitt avser vissa anhöriga till modern eller till man, som kan avses med domstols förordnande. För att ett förordnande om undersökning skall kunna meddelas med avseende å förenämnda krets av anhöriga bör krävas att den utredning, som i övrigt står till buds, inte ger möjligheter att fastställa faderskapet. Lämpligt är att sådant förordnande får meddelas endast då "synnerliga skäl" föreligger dvs. då annan bevisning visar sig vara otillräcklig. Domstol bör, liksom i övriga mål av indispositiv natur, även i mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken självant kunna föranstalta om behövlig bevisning och således även om blodundersökning då sådan behövs. Förordnande avseende föreslagen krets av anhöriga bör sålunda kunna meddelas inte endast på yrkande av part utan även på domstols eget initiativ. Ett sådant förordnande bör även kunna meddelas på begäran av part i ett domstolsärende. Ett sådant förordnande torde kunna sanktioneras på sätt anges i promemorians föreslagna 2 §.

I promemorian berörs inte de internationellt – rättsliga verkningarna av de

olika förslagen. För närvarande råder stor osäkerhet om när utländska domar angående faderskap och utländska faderskaps erkännanden skall anses giltiga i Sverige, fränsett nordiska faderskapsavgöranden, som faller under lagen om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden. Utländska faderskapsdomar i övrigt gäller i allmänhet inte i Sverige och det är inte klarlagt vilken verkan utländska faderskaps erkännanden (bortsett från de ovan berörda nordiska) har i vårt land. För närvarande saknas sålunda i vårt land lagregler (med bortseende från ovan berörda nordiska lag), som anger hur internationella faderskapsfrågor skall behandlas. Enligt socialstyrelsens mening borde det ha funnits anledning att i promemorian beröra de eventuella komplikationer, som kan uppstå i ärenden med internationell anknytning i samband med den sålunda föreslagna ändringen av lagen om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap.

Statens rättskemiska laboratorium:

I detta sammanhang må kanske ytterligare en synpunkt beröras. I vissa fall kan det vara av betydelse att företaga blodundersökning även på biologiska anhöriga (föräldrar, syskon) till exempelvis den utpekade mannen i ärendet. Det kan t. ex. inträffa att den utpekade mannen har avlidit. Genom undersökning av släktingar kan således, i vissa fall, bedömning göras om en icke undersökt parts blodegenskaper. Även i vissa andra fall kan undersökning av mannens och/eller moderns biologiska anförvanter vara av betydelse för bedömning av blodundersökningsresultaten.

Möjligheten för domstolen att förordna om blodundersökning också av vissa anhöriga till parterna i ett faderskapsärende torde därför vara av värde i de speciella fall där, av olika skäl, en dylik undersökning kan ge vägledande information och dessa anförvanter inte frivilligt lämnar blodprov. Det synes väl dock tveksamt om ett "hämtningsförfarande" skall kunna tillämpas även i dessa fall.

Vid resning i ett tidigare avgjort faderskapsärende kan det också någon enstaka gång vara av betydelse att även utföra förnyad blodundersökning på den eller de män som tidigare blivit blodundersökta (utöver "fadern").

Rättegångsutredningen:

Även om promemoriaförslaget är begränsat till frågor om omprövning av tidigare faderskapsavgöranden vill vi i nu förevarande sammanhang också ta upp en mera allmän fråga. Den gäller möjligheterna för en man, som vill bli förklarad vara far, att göra sin röst hörd. Det är kanske en något ovanlig situation som emellertid kan bli vanligare i takt med att antalet samboförhållanden ökar. I sådana förhållanden saknas den faderskapspresumtion som finns i äktenskap.

Enligt nu gällande regler kan en man inte begära blodundersökning i annat

fall än då han redan skall anses vara far till barnet eller när talan riktas mot honom (jfr NJA 1970:347). Vi vill ifrågasätta om man inte redan i sammanhang med den nu förevarande översynen av blodundersökningslagen har anledning att ta upp frågan om de utomstående människors möjligheter att få bli förklarade vara far.

I fråga om promemorieförslaget språkliga utformning vill vi hävda att begreppet *han* liksom hittills bör användas som ett neutralt personbegrepp. Att komplettera begreppet på sätt som skett i promemorian är varken nödvändigt eller sakligt invändningsfritt.

Sveriges advokatsamfund:

Advokatsamfundet välkomnar den möjlighet som genom det föreslagna tillägget till lagen om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap 1 § lämnas den utsedde fadern, moder och barn att ansöka om blodundersökning m. m., men vill föreslå att denna rätt utsträcks till annan man, som haft samlag med modern på tid då barnet kan vara avlat.

Ändringsförslaget förutsätter liksom den nuvarande lagen om blodundersökning, att en man som haft samlag med modern på tid då barnet kan vara avlat utan att vara gift med henne, skulle önska undandra sig de förpliktelser som följer med faderskapet.

Liksom fränskilda fäder nu i långt större utsträckning än tidigare önskar få vårdnaden om sina barn, är det emellertid också betydligt vanligare att män som haft samlag med en kvinna utan att vara gift med henne, vill erkännas som far till det barn som avlats vid samlaget och hålla kontakt med detta. För att kunna bevisa sitt faderskap behöver han också få möjlighet att begära blodundersökning.

Som exempel kan nämnas en man, som sammanflyttade med en kvinna medan betänketid förelåg i hennes äktenskap. Hon blev gravid under samlevnaden, men innan betänketiden gått ut och barnet fötts flyttade hon tillbaka till sin man. Barnet föddes som barn i äktenskapet och både kvinnan och hennes man vägrade att genomgå en blodundersökning. Den andre mannen, som var övertygad om att han var far till barnet, utestängdes helt från kontakten med detta, och hans enda möjlighet var att söka förmå barnavårdsnämnden att som representant för barnet söka få en blodundersökning till stånd.

Det måste ofrånkomligen medföra olägenheter med att lägga så stor makt i barnavårdsnämndernas händer som redan nu skett i faderskaps- och vårdnads mål. Människor känner sig ofta rättslösa när de inte själva har möjlighet att vända sig till domstol utan måste gå genom en barnavårdsnämnd, där tjänstemän och ståndpunkter växlar och handläggningen av ärendena ofta tar mycket lång tid.

Risk för trakasserier och obefogade ansökningar skulle enligt samfundets mening inte behöva befaras om den man vars faderskap inte fastställts, finge

rätt att begära blodundersökning m. m. Även vid hans ansökan skulle ju gälla kravet att han haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat.

Sveriges domareförbund:

Avslutningsvis vill förbundet framhålla att den "modernisering" av lagtexten som skett förutom att innebära en försämring från stilistisk synpunkt också medverkar till att lagen, såsom framgår bl. a. av det ovan anförda, blir otydlig.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 3 juni 1982 ...	5
1 Inledning.....	5
2 Allmän motivering	6
2.1 Blodundersökning sedan ett faderskap har fastställts ...	6
2.1.1 Allmänna förutsättningar	6
2.1.2 Handläggningen	7
2.2 Tvångsmedel enligt blodundersökningslagen	9
2.3 Övriga frågor	11
2.4 Ikraftträdande	11
3 Upprättat lagförslag	11
4 Specialmotivering	12
5 Hemställan	18
6 Beslut	18
Utdrag av lagrådets protokoll den 8 juni 1982.....	19
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 24 juni 1982 ..	21
Bilaga 1 Departementspromemorian	23
Bilaga 2 Remissyttrandena	40

